

**Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τεχνών και
Ανθρωπιστικών Σπουδών.**

***“Ο ρόλος της Τράπεζας της Ελλάδος στις διεθνείς
σχέσεις και στην άσκηση οικονομικής πολιτικής και
στρατηγικής του ελληνικού κράτους από το 1953 –
1963.”***

Καραμανλής Σωτήριος

Επιβλέπων καθηγητής: Δουκάκης Κωνσταντίνος

Ιανουάριος 2025

**Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τεχνών και
Ανθρωπιστικών Σπουδών.**

***“Ο ρόλος της Τράπεζας της Ελλάδος στις διεθνείς
σχέσεις και στην άσκηση οικονομικής πολιτικής και
στρατηγικής του ελληνικού κράτους από το 1953 –
1963.”***

**Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση
μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις,
Στρατηγική και Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις
Πάφος**

Καραμανλής Σωτήριος

Ιανουάριος 2025

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Σωτήριος Καραμανλής, 2025.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Allrightsreserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολης δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή: Σωτήριος Καραμανλής

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: *«Ο ρόλος της Τράπεζας της Ελλάδος στις διεθνείς σχέσεις και στην άσκηση οικονομικής πολιτικής και στρατηγικής του ελληνικού κράτους από το 1953 – 1963»*

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις 03/02/2025 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος) Κωνσταντίνος Δουκάκης
Επίκουρος Καθηγητής

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Αντώνης Κλάψης Επίκουρος Καθηγητής

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Φλώρος Φλούρος Επίκουρος Καθηγητής

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Ο Σωτήριος Καραμανλής, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «*Ο ρόλος της Τράπεζας της Ελλάδος στις διεθνείς σχέσεις και στην άσκηση οικονομικής πολιτικής και στρατηγικής του ελληνικού κράτους από το 1953 – 1963*», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο, με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο Δηλών

Σωτήριος Καραμανλής

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερευνά τον κεντρικό ρόλο της Τράπεζας της Ελλάδος στη διαμόρφωση του οικονομικού τοπίου της Ελλάδας από τη μεταπολεμική εποχή έως την προετοιμασία της για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (1953-1963). Η έρευνα δίνει έμφαση τόσο στη θεωρητική ανάλυση όσο και σε εμπειρικά στοιχεία, αξιοποιώντας αρχειακά δεδομένα από την Τράπεζα της Ελλάδος και βιβλιογραφία από το χώρο των διεθνών σχέσεων. Κεντρικός στόχος είναι η ανάλυση των στρατηγικών που εφάρμοσε η Τράπεζα της Ελλάδος για την αντιμετώπιση των εσωτερικών προκλήσεων, ιδίως μέσω μεταρρυθμίσεων της νομισματικής πολιτικής και πρωτοβουλιών ανάκαμψης, μετά τις εξουθενωτικές επιπτώσεις του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου και των μετέπειτα εμφυλίων συγκρούσεων. Ένα σημαντικό μέρος της μελέτης διερευνά τις οικονομικές επιπτώσεις της υποτίμησης της δραχμής το 1953, αναλύοντας την επιρροή της στους αγροτικούς και βιομηχανικούς τομείς και πώς αυτή η δυναμική συνέβαλε στην εθνική ανάκαμψη. Περαιτέρω, η εργασία εξετάζει τη συνολική επίδραση των πολιτικών της τράπεζας στο εθνικό εισόδημα, την παραγωγικότητα και το βιοτικό επίπεδο κατά την περίοδο 1953-1963, καταδεικνύοντας τον αναπόσπαστο ρόλο του ιδρύματος στην ενίσχυση της ελληνικής οικονομίας εν μέσω περιφερειακών και παγκόσμιων μετασχηματισμών. Παρέχοντας μια ολοκληρωμένη επισκόπηση των ιστορικών συνεισφορών της τράπεζας, αυτή η έρευνα στοχεύει να διαφωτίσει τόσο τον ακαδημαϊκό, όσο και τον δημόσιο λόγο γύρω από την οικονομική ιστορία και ανάπτυξη της Ελλάδας.

Λέξεις κλειδιά: Τράπεζα της Ελλάδος, οικονομία, μεταρρυθμίσεις, πολιτική, ανάκαμψη.

Abstract

This thesis explores the central role of the Bank of Greece in shaping the economic landscape of Greece from the post-war era to its preparations for joining the European Economic Community (1953-1963). The research emphasizes both theoretical analysis and empirical data, utilizing archival material from the Bank of Greece and literature from the field of international relations. The main objective is to analyze the strategies employed by the Bank of Greece to address internal challenges, particularly through reforms in monetary policy and recovery initiatives following the devastating impacts of World War II and subsequent civil conflicts. A significant part of the study investigates the economic effects of the devaluation of the drachma in 1953, analyzing its influence on the agricultural and industrial sectors and how this dynamic contributed to national recovery. Furthermore, the thesis examines the overall impact of the Bank's policies on national income, productivity, and living standards during the period 1953-1963, demonstrating the institution's integral role in strengthening the Greek economy amidst regional and global transformations. By providing a comprehensive overview of the historical contributions of the Bank, this research aims to shed light on both academic and public discourse surrounding the economic history and development of Greece.

Keywords: Bank of Greece, economy, reforms, policy, recovery.

Ευχαριστίες

Με την συγκεκριμένη διπλωματική εργασία ολοκληρώνω τις σπουδές μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα του πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφου “*Διεθνείς σχέσεις, Στρατηγική και Ασφάλεια*” της σχολής Κοινωνικών Επιστημών, Τεχνών και Ανθρωπιστικών Σπουδών. Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους αξιότιμους καθηγητές μου για όλα όσα μου πρόσφεραν το διάστημα των σπουδών μου με την εξαιρετική συμβολή τους σε ολόκληρο το γνωστικό μου πεδίο. Ιδιαίτέρως ευχαριστώ τον καθηγητή μου κ. Δουκάκη Κωνσταντίνο, που είχε την επίβλεψη της συγκεκριμένης εργασίας για την άρτια επιστημονική και συμβουλευτική του καθοδήγηση, συμβάλλοντας τα μέγιστα στην προσπάθειά μου. Ένα μεγάλο ευχαριστώ και στους αγαπητούς μου συναδέλφους στην Τράπεζα της Ελλάδος που εργάζονται στην βιβλιοθήκη, για την πολύτιμη βοήθειά τους μέσω του υλικού που μου παραδόθηκε για τη συγγραφή της συγκεκριμένης εργασίας.

“Αφιερωμένο στους γονείς μου και στην οικογένειά μου....”

Περιεχόμενα

Περίληψη	4
Abstract	5
Ευχαριστίες	6
Περιεχόμενα	7
Κατάλογος Διαγραμμάτων	9
Κατάλογος Πινάκων	9
1. Κεφάλαιο 1 ^ο : Εισαγωγή	10
1.1. Σκοπός και στόχος της εργασίας	10
1.2. Μεθοδολογία της έρευνας	11
1.3 Βιβλιογραφική ανασκόπηση	13
2. Κεφάλαιο 2 ^ο : Η υποτίμηση του 1953 και το θεσμικό πλαίσιο οικονομικής ανάπτυξης	14
2.1. Ανασυγκρότηση, υποδομές, παραγωγή προϊόντων, βιομηχανία	14
2.1.1. Οι συνέπειες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στην Ελλάδα	14
2.1.2. Ενεργοποίηση Προγραμμάτων Ανάκαμψης	15
2.1.3. Άνοδος της βιομηχανικής παραγωγής έως το 1953.	16
2.1.4. Το θεσμικό πλαίσιο για την οικονομική ανάπτυξη	17
2.1.5. Περιφερειακές ανισότητες και διχασμός πόλης-υπαίθρου	18
2.2. Αδυναμίες της οικονομίας, αγροτικός τομέας, εισόδημα	18
2.2.1 Πρότυπα μετανάστευσης και εργασιακή δυσφορία	20
2.2.2. Οι προκλήσεις των πρωτοβουλιών πολιτικής	21
2.2.3. Οι οικονομικές συνέπειες της υποτίμησης	22
3. Κεφάλαιο 3 ^ο : Η συνδρομή της ΤτΕ στην ανάπτυξη της οικονομίας (1953-1963). ..	23
3.1. Οικονομία, παραγωγικότητα, εισόδημα μετά το 1953	23
3.1.1. Οικονομικό πλαίσιο	26

3.1.2. Βασικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις.....	27
3.1.3. Αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής.....	27
3.1.4. Εθνικό εισόδημα	28
3.2. Αύξηση του εισοδήματος και του βιοτικού επιπέδου	28
3.2.1. Οικονομική ανάπτυξη και δημόσιες επενδύσεις.....	29
3.2.2. Αύξηση του βιοτικού επιπέδου	30
3.2.3. Οικονομική ακμή στα μέσα της δεκαετίας του 1960.....	31
3.3. Εφαρμογή οικονομικής πολιτικής από την ΤτΕ.....	32
3.3.1. Διαχείριση της νομισματικής προσφοράς.....	32
3.3.2. Συνεχής συνεισφορά του αγροτικού τομέα	33
3.3.3. Εξελίξεις στον τραπεζικό τομέα.....	33
3.3.4. Βιώσιμη ανάπτυξη	34
4. Κεφάλαιο 4 ^ο : Νομισματική πολιτική και χρηματοδότηση	36
4.1. Προγράμματα ανασυγκρότησης (1953-1963)	36
4.2. Χρηματοδότηση μέσω της αμερικανικής βοήθειας από το 1953-1963.....	40
4.3. Αγορά, επιτόκια, μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση	42
4.4. Συμβολή της Τράπεζας της Ελλάδος στον μηχανισμό ανάκαμψης του κράτους	45
5. Κεφάλαιο 5 ^ο : Η εξέλιξη της παγκόσμιας και ελληνικής οικονομίας από το 1953 έως το 1963.....	49
5.1. Εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο.....	49
5.2. Εφαρμογή νέων μέτρων και οικονομικής πολιτικής σε εισαγωγές και εξαγωγές της δεκαετίας 1953-1963.	55
5.3. Σύνδεση της Ελλάδος με την ΕΟΚ.....	58
Συμπέρασμα.....	61
Επίλογος.....	62
Βιβλιογραφία	64

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1. Πραγματικές αποδοχές: ημερομίσθια – ετήσιες μεταβολές % (κατώτατα ημερομίσθια).....	29
Διάγραμμα 2. Πληθωρισμός (Ετήσιες ποσοστιαίες % μεταβολές του δείκτη τιμών). 30	
Διάγραμμα 3. Εξωτερική μετανάστευση (Απόλυτοι αριθμοί σε χιλ. μεταναστών). ...	34
Διάγραμμα 4. Ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ σε ΗΠΑ και Δυτική Ευρώπη.	50
Διάγραμμα 5. Ποσοστό πληθωρισμού σε ΗΠΑ και Δυτική Ευρώπη.....	54

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1. Εξέλιξη της σχέσεων καταστημάτων και εμπορικών τραπεζών προς τον πληθυσμό της χώρας.	25
Πίνακας 2. Πίνακας εσόδων - εξόδων του κράτους σε εκατ. δραχμές.....	26
Πίνακας 3. Πορεία αύξησης του εισοδήματος (Ακαθάριστο εθνικό εισόδημα)	30
Πίνακας 4. Μερίδια διαφόρων κατηγοριών επενδύσεων	32
Πίνακας 5. Πρόγραμμα ανασυγκρότησης, οικονομικά στοιχεία (1953-1958).....	38
Πίνακας 6. Βασικοί οικονομικοί δείκτες των προγραμμάτων ανασυγκρότησης	39
Πίνακας 7. Αμερικανική βοήθεια στην Ελλάδα (1953-1958)	41
Πίνακας 8. Χρηματοδότηση βοήθειας των ΗΠΑ στην Ελλάδα (1959-1963)	42
Πίνακας 9. Επιτόκια και τάσεις χρηματοδότησης (1953-1963).	43
Πίνακας 10. Μακροπρόθεσμη και βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση.....	44
Πίνακας 11. Δανειοδότηση της ΤτΕ σε παραγωγικούς τομείς (1959-1963)	47
Πίνακας 12. Διαμόρφωση και πορεία οικονομικής πολιτικής του ελληνικού κράτους.	55
Πίνακας 13. Επισκόπηση Οικονομικών Δεδομένων (1961-1962).	58

1. Κεφάλαιο 1^ο: Εισαγωγή

1.1. Σκοπός και στόχος της εργασίας

Μέσω του πρωτογενούς υλικού που έχω στην κατοχή μου ως προς τη λειτουργία της τράπεζας, θα καταφέρω σε συνδυασμό με τη βιβλιογραφία που ήδη υπάρχει, να επαληθεύσω γεγονότα και καταστάσεις, αναλύοντας όλες τις εξελίξεις και τα πεπραγμένα της δεκαετίας 1953-1963. Η Τράπεζα της Ελλάδος δεν ήταν απλώς μία τράπεζα που δραστηριοποιούνταν στον ελλαδικό χώρο. Υπήρξε ένας θεσμός ευρείας και παγκόσμιας αποδοχής, όπου με τη συνεισφορά της και τα πεπραγμένα της, όπως επίσης και με τις τοποθετήσεις της, όχι μόνο σε οικονομικά αλλά και σε πολιτικά θέματα, κατάφερε να ισχυροποιήσει τους κεντρικούς άξονες του κράτους και να προάγει μία Ελλάδα με όραμα, ένα κράτος που έπρεπε να εξελιχθεί και να αναπτυχθεί. Ένα κράτος που έπρεπε να ξεφύγει από τον πόνο ενός παγκοσμίου πολέμου και ενός εμφυλίου και να συνεχίσει μία νέα πορεία, μία νέα ζωή σε ένα δρόμο που θα οδηγούσε στην ανάπτυξη, στην ευημερία και σε ένα καλύτερο αύριο.

Η εμπειρία μου, ως τραπεζικό στέλεχος, μου έδωσε την δυνατότητα να κατανοήσω τη σημαντική συμβολή της Κεντρικής Τράπεζας στη διαμόρφωση της οικονομικής πολιτικής της χώρας και έχοντας αυτή την πείρα θα προσπαθήσω να μελετήσω και να αποδώσω, όσο καλύτερα μπορώ, καταστάσεις και γεγονότα που διαδραματίστηκαν την περίοδο 1953 – 1963, που θέλουμε να εξετάσουμε. Με την συγγραφή και ανάλυση του θέματος που επέλεξα για την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, θα προσπαθήσω να αναπτύξω όλες εκείνες τις στρατηγικές, πολιτικές και οικονομικές, σε εσωτερικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο, που άσκησε το ελληνικό κράτος με τη βοήθεια και τη συνδρομή της τράπεζας έτσι ώστε να αναπτυχθεί οικονομικά. Ξεκινώντας με μία ανάλυση για τον τρόπο λειτουργίας της τράπεζας, την οργανωτική δομή της αλλά και τον τρόπο με τον οποίο κατάφερε να συνεισφέρει τα μέγιστα σε αυτό το σκοπό, θα προσπαθήσω να δώσω το δυναμικό ρόλο που έπαιξε στο εσωτερικό του κράτους αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο σε όλες τις εξελίξεις, οικονομικές ως επί το πλείστον ,αλλά και κοινωνικές και πολιτικές όπου κλήθηκε να συμμετάσχει και που την αφορούσαν. Αποτέλεσε έναν φορέα που βρισκόταν πάντα στο επίκεντρο των γεγονότων, κατέχοντας έναν συμβουλευτικό ρόλο στο οικονομικό και όχι μόνο κομμάτι, μιας σωστής πολιτικής και οικονομικής στρατηγικής. Έτσι θα μπορέσουμε να κατανοήσουμε πλήρως το ρόλο της τράπεζας στη δεκαετία που θέλουμε να αναλύσουμε. παραθέτοντας όλα εκείνα τα οικονομικά στοιχεία και δεδομένα που έχουμε στην κατοχή μας, καταδεικνύοντας πόσο πολύτιμη υπήρξε η

συνεισφορά της στον αγώνα για την πρόοδο και την εξέλιξη του ελληνικού κράτους. Για να μπορέσω να αναλύσω όλα τα οικονομικά μεγέθη και γεγονότα της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, θα πρέπει να αποδώσω σε βάθος τις εξελίξεις που έλαβαν χώρα αλλά και τη στρατηγική που ακολουθήθηκε από το ελληνικό κράτος για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Έτσι, ακολουθώντας τους συγκεκριμένους στόχους, που έχουν τεθεί από την αρχή και που αφορούν τη συγγραφή της συγκεκριμένης εργασίας, είναι αναγκαίο να διατυπωθούν μία σειρά από ερωτήματα στα οποία θα στηριχτεί η ερευνά και θα πρέπει μέσω αυτής να απαντηθούν. Θα πρέπει να προσδιοριστεί ο ρόλος που έπαιξε η τράπεζα και η συνεισφορά που είχε στις μεγάλες αποφάσεις που πάρθηκαν την εξεταζόμενη περίοδο. Είναι απαραίτητο να διατυπωθεί η θέση του ελληνικού κράτους στα παγκόσμια δρώμενα της εποχής, η οικονομική του κατάσταση, ο ρόλος που έπαιξε στο να αναπτυχθεί, αναλύοντας τα αριθμητικά δεδομένα της μελέτης των αρχείων της τράπεζας. Θα ανατρέξω στη συμβολή της και στην σημαντικότητα που είχε ο ρόλος της ως συμβούλου του ελληνικού κράτους, στη λήψη καίριων και κρίσιμων αποφάσεων, που αφορούσαν το μέλλον του ελληνικού λαού. Τέλος, θα πρέπει να εξετάσω και την ευρωπαϊκή πορεία, η οποία θεμελιώθηκε τη συγκεκριμένη δεκαετία, προς μία οικονομική ένταξη σε ένα ευρωπαϊκό θεσμό και στο πόσο σημαντικός θα ήταν αυτός για το μέλλον και την εξέλιξη του κράτους. Η απάντηση όλων αυτών των ερωτημάτων θα μπορέσει να γίνει μέσα από μία συγκεκριμένη βιβλιογραφική ανασκόπηση, σε συνδυασμό με μία κατάθεση αριθμητικών δεδομένων που θα την αποδεικνύουν και έχει καταγραφεί στις εκθέσεις των διοικητών της τράπεζας και στους ισολογισμούς αυτής. Καταθέτοντας όλα αυτά τα στοιχεία που έχουμε στην κατοχή μας, θα μπορέσει αυτή η εργασία να συμβάλλει όσο περισσότερο γίνεται, στην απόδειξη πολλών δεδομένων και στοιχείων που έχουν καταγραφεί ανά τα έτη, συμπληρώνοντας και δίνοντας στοχευμένα οικονομικά μεγέθη, όπως αυτά υπάρχουν στα αρχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, θα αποδειχτεί η εξελικτική πορεία του ελληνικού κράτους.

1.2. Μεθοδολογία της έρευνας

Για την ολοκλήρωση μιας τέτοιας εργασίας θα πρέπει να συνδυάσω την ποιοτική ανάλυση πηγών σε συνάρτηση με την επεξεργασία και αξιοποίηση ποσοτικών δεδομένων. Το πρώτο θα γίνει ανατρέχοντας στο ιστορικό αρχείο της Τράπεζας της Ελλάδος και σε ό,τι έχει γραφτεί για τα πεπραγμένα της περιόδου που εξετάζεται, όπως επίσης και στην πλούσια και πλήρη βιβλιογραφία που υπάρχει από τη συγγραφή βιβλίων μέσω εξαίρετων καθηγητών και ακαδημαϊκών, οι οποίοι αναφέρονται στα

γεγονότα της περιόδου. Το εμπειρικό κομμάτι είναι αυτό το οποίο θα επαληθεύσει αναφορές και γεγονότα μέσω των αριθμών, οι οποίοι προέρχονται από συγκεκριμένα στοιχεία που κατέχουμε, όπως οι εκθέσεις των διοικητών και οι ισολογισμοί της τράπεζας, αποδεικνύοντας αριθμητικά τα γεγονότα και τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν εκείνη την εποχή. Ο ρόλος της τράπεζας στον ελληνικό χώρο αλλά και στο διεθνές επίπεδο είναι αυτός που θα με απασχολήσει ώστε να ολοκληρώσω τη συγκεκριμένη εργασία. Ένας ρόλος πολυποίκιλος και πολυσύνθετος, ο οποίος κατάφερε να αποδώσει τα μέγιστα με την συνδρομή της τράπεζας σε καίριες αποφάσεις που αφορούσαν το μέλλον του τόπου. Διαχειριζόμενος αυτό το μοναδικό πρωτογενές υλικό που προέρχεται από το ιστορικό αρχείο της Τράπεζας της Ελλάδος, θα προσπαθήσω να αναλύσω σε βάθος τα γεγονότα, επεξεργαζόμενος τα στοιχεία και παραθέτοντας θεωρητικές αλλά και αριθμητικές αποδείξεις, που θα αποδεικνύουν έμπρακτα τις στρατηγικές που εφαρμόστηκαν και αφορούσαν τις οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις της περιόδου. Θα καταθέσω αποφάσεις ανθρώπων που άφησαν το στίγμα τους στην πολιτική σκηνή και διετέλεσαν διοικητές στην τράπεζα, συνεισφέροντας τα μέγιστα στην ανάπτυξη του ελληνικού κράτους αλλά και στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των Ελλήνων πολιτών. Για την σωστή κατανόηση όλων των πεπραγμένων της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, θα προσπαθήσω να αποδώσω με τον πιο απλό και κατανοητό τρόπο, τα γεγονότα που χαρακτήρισαν την εποχή που αναλύεται, στηριζόμενος στις πηγές που έχω στην κατοχή μου από το αρχείο της Τραπέζης της Ελλάδος. Θα δομήσω την εργασία στηριζόμενος σε στοιχεία που καταγράφονται στις εκθέσεις των διοικητών αυτής, στα απομνημονεύματά τους, αλλά και στα γενικά συμβούλια της τράπεζας και σε όλα εκείνα τα οικονομικά μεγέθη με τα οποία προσπάθησε το ελληνικό κράτος να εξελιχθεί και να οδηγηθεί σε μία ανάκαμψη της οικονομίας του. Αναφερόμενος στις δύο συντηρητικές κυβερνήσεις που χαρακτηρίζουν τη δεκαετία 1953-1963, στα δύο πρώτα χρόνια στη κυβέρνηση του Αλέξανδρου Παπάγου (1953-1955) όπου και έγινε η εκκίνηση και η απαρχή για την οργάνωση και θεμελίωση των πρώτων οικονομικών μεγεθών, που θα οδηγούσαν στην ανάκαμψη και την ευημερία του τόπου, αλλά και στην επόμενη οκταετή διακυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή (1955-1963), όπου το κράτος εξελίχθηκε, εκβιομηχανίστηκε, οργανώθηκε και αναπτύχθηκε σύμφωνα με τη φιλοσοφία του ανθρώπου που ήταν στο τιμόνι της διακυβέρνησής αυτού. Δίπλα του είχε ως σύμμαχο έναν άνθρωπο που διοικούσε την Τράπεζα της Ελλάδος και συμφωνούσε με το όραμα για μία ελεύθερη οικονομία με ευρωπαϊκή πορεία, προοπτική και μέλλον, τον Ξενοφώντα Ζολώτα.

1.3 Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση εξετάζει τις σημαντικότερες μελέτες σχετικά με την οικονομική πολιτική και νομισματική διαχείριση στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου και αναλύει το ρόλο της Τράπεζας της Ελλάδος. Το έργο του Καζάκου (2010) «*Μεταξύ κράτους και αγοράς, οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1944-2000*» επικεντρώνεται στην αλληλεπίδραση κράτους και αγοράς στην ελληνική οικονομία, χωρίς ωστόσο να εξετάζει τον ρόλο της Τράπεζας της Ελλάδος στην εξωτερική πολιτική και στις διεθνείς σχέσεις της χώρας κατά την περίοδο 1953-1963. Το βιβλίο του Σταθάκη (2004) «*Το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ*» αναλύει την αμερικανική οικονομική επιρροή στην Ελλάδα από το 1947 έως το 1953 και τις επιπτώσεις του Δόγματος Τρούμαν και του Σχεδίου Μάρσαλ στην ελληνική οικονομία, χωρίς εκτενή αναφορά στον τρόπο με τον οποίο η ΤτΕ συμμετείχε στα γεγονότα. Η «*Οικονομική Ιστορία της Ελλάδας*» του Τσουλφίδη (2013) προσφέρει μια γενική επισκόπηση της οικονομικής ανάπτυξης, ενώ το έργο «*Η Ιστορία της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος*» του Κωστή (2008) και το βιβλίο του Βαλαωρίτη (2002) «*Ιστορία της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος 1842-1902*», αναφέρονται στη συμβολή της Εθνικής Τράπεζας στην οικονομία, αλλά δεν αναλύουν τη συγκεκριμένη περίοδο που αφορά την Τράπεζα της Ελλάδος και τις διεθνείς σχέσεις (1953-1966). Η μελέτη του Ψαλιδόπουλου, με τίτλο «*Νομισματική διαχείριση και οικονομική κρίση, η πολιτική της Τράπεζας της Ελλάδος για τα έτη 1928-1940*» (2011), εξετάζει την νομισματική διαχείριση και τις οικονομικές κρίσεις, ενώ το έργο του «*Ιστορία της Τράπεζας της Ελλάδος, 1928-2008*» (2014) προσφέρει ευρύτερη εικόνα της λειτουργίας της τράπεζας στην ελληνική οικονομία, χωρίς όμως να αναλύει τον ρόλο της στις διεθνείς σχέσεις την περίοδο 1953-1966.

Συμπερασματικά, η βιβλιογραφία προσφέρει ένα πλαίσιο για την κατανόηση της ελληνικής οικονομικής ιστορίας, αλλά οι περισσότερες μελέτες παραλείπουν την εξέταση του ρόλου της Τράπεζας της Ελλάδος στην εξωτερική πολιτική και στρατηγική κατά την κρίσιμη περίοδο 1953-1963. Η παρούσα έρευνα επιδιώκει να γεφυρώσει αυτό το κενό και να αναδείξει τη στρατηγική σημασία της Τράπεζας στη διαμόρφωση της οικονομικής πολιτικής και των διεθνών σχέσεων της Ελλάδας.

2. Κεφάλαιο 2^ο: Η υποτίμηση του 1953 και το θεσμικό πλαίσιο οικονομικής ανάπτυξης

2.1. Ανασυγκρότηση, υποδομές, παραγωγή προϊόντων, βιομηχανία

2.1.1. Οι συνέπειες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στην Ελλάδα

Ο καταστροφικός αντίκτυπος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στην Ελλάδα επεκτάθηκε πολύ πιο πέρα από την άμεση καταστροφή που προκλήθηκε από μάχες και κατοχές. Με την ολοκλήρωση του πολέμου το 1945, η Ελλάδα βρέθηκε να αντιμετωπίζει όχι μόνο φυσική καταστροφή αλλά και οικονομική αναταραχή που θα χρειαζόταν δεκαετίες για να επιδιορθωθεί (Τράπεζα Ελλάδος 1978, 238).

Η τριπλή κατοχή από τις δυνάμεις του Άξονα κατέστρεψε τις υποδομές του έθνους και είχε επηρεάσει αρνητικά κάθε τμήμα της κοινωνίας - από τα αστικά κέντρα μέχρι τις αγροτικές εκτάσεις. Με λεηλατημένους πόρους και πληθυσμό που είχε υποστεί αδιάκοπες κακουχίες, τα αμέσως μεταπολεμικά χρόνια χαρακτηρίστηκαν από ακραία φτώχεια και επισφαλή ύπαρξη για τον ελληνικό πληθυσμό. Το εθνικό εισόδημα έπεσε κάτω από το ένα τρίτο των προπολεμικών επιπέδων του και το 1945, (Ισολογισμός ΤτΕ, 1945) το πληγωμένο έθνος αντιμετώπισε τη ζοφερή πραγματικότητα μιας οικονομίας που είχε υποστεί σκιά του προηγούμενου εαυτού του (Στασινόπουλος 2006, 11).

Οι αστικοί πληθυσμοί υπέφεραν δυσανάλογα, με πόλεις όπως η Αθήνα και ο Πειραιάς να γίνονται μάρτυρες της κατάρρευσης της βιομηχανίας και του εμπορίου (Δρακάτος 1997, 19). Στις αγροτικές περιοχές, ο γεωργικός τομέας, ο οποίος συνήθως χρησίμευε ως το θεμέλιο της οικονομίας, είχε σταματήσει λόγω ενός συνδυασμού απωλειών εν καιρώ πολέμου και των επακόλουθων κακών καιρικών συνθηκών. Οι ντόπιοι αγρότες έμειναν με πενιχρούς πόρους για να καλλιεργήσουν τα εδάφη τους, πολλά από τα οποία ήταν σε αγρανάπωση λόγω καταστροφής ή παραμέλησης. Ως απάντηση σε αυτή την αταξία, μια συντονισμένη προσπάθεια ανοικοδόμησης άρχισε να διατρέχει το έθνος. Συνειδητοποιώντας την αδιάκοπη ανάγκη για ένα εθνικό σχέδιο ανάκαμψης, η ελληνική κυβέρνηση, μαζί με διάφορους διεθνείς οργανισμούς, ξεκίνησε μια συστηματική προσέγγιση για την ανοικοδόμηση της κατεστραμμένης οικονομίας. (Εκθεση Διοικητή ΤτΕ, 1945).

2.1.2. Ενεργοποίηση Προγραμμάτων Ανάκαμψης

Το έτος 1946 σηματοδότησε μια κομβική στιγμή για την έναρξη της ανοικοδόμησης της Ελλάδας. Η πρώτη σειρά των εργασιών ήταν να εκτιμηθεί η ζημιά και να κινητοποιηθούν οι διαθέσιμοι πόροι - τόσο ανθρώπινοι όσο και οικονομικοί - για την αναζωογόνηση της οικονομίας (Τράπεζα Ελλάδος 1978, 238). Ομάδες συμφερόντων και συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα διαμορφώθηκαν και η εστίαση μετατοπίστηκε προς την ανάκαμψη της γεωργικής παραγωγικότητας, την αναβάθμιση της βιομηχανικής παραγωγής και την αναζωογόνηση του τοπικού εμπορίου. Ξεκίνησαν προσπάθειες στρατολόγησης εκτοπισμένων εργαζομένων σε παραγωγικούς τομείς, με ιδιαίτερη έμφαση στη χρήση βετεράνων, που επέστρεψαν, και προσφύγων που εκτοπίστηκαν από τον πόλεμο (Ψαλιδόπουλος 2014, 15). Η ανάκαμψη του αγροτικού τομέα καταλύθηκε σε μεγάλο βαθμό από τις ευνοϊκές καιρικές συνθήκες σε συνδυασμό με την κοινοτική κινητοποίηση του εργατικού

δυναμικού, επιτρέποντας σε πολλές προπολεμικές καλλιεργούμενες εκτάσεις να ανακτηθούν και να τεθούν ξανά στην παραγωγή. Το εθνικό εισόδημα σημείωσε σημαντική ανάκαμψη, φθάνοντας περίπου στο μισό του προπολεμικού επιπέδου του μέχρι το τέλος του 1946 (Εκθεση Διοικητή ΤτΕ, 1946). Η αγροτική παραγωγή ανέκαμψε δυναμικά, κάνοντας σημαντικά βήματα προόδου καθώς οι αγρότες ήταν πρόθυμοι να ανακτήσουν τα προς το ζην και να συμβάλουν στην εθνική ανάκαμψη. Τα προγράμματα ανάκαμψης θα μας απασχολήσουν αναλυτικότερα σε επόμενη ενότητα.

2.1.3. Άνοδος της βιομηχανικής παραγωγής έως το 1953.

Ωστόσο, η πιο αξιοσημείωτη ανάκαμψη προέκυψε από τον βιομηχανικό τομέα. Αν και τα τέλη της δεκαετίας του 1940 παρουσιάστηκαν σημαντικές προκλήσεις για τις βιομηχανίες σε όλη την Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων των εντάσεων με το εργατικό δυναμικό και των υπολειμμάτων καταστροφών εν καιρώ πολέμου, μέχρι το τέλος της δεκαετίας είχαν τεθεί τα θεμέλια για σημαντική βιομηχανική ανάπτυξη, υποστηριζόμενη τόσο από εγχώριους πόρους όσο και από διεθνή βοήθεια (Τράπεζα της Ελλάδος 1978, 239).

Η διεθνής υποστήριξη, ιδιαίτερα από τις Η.Π.Α., υπήρξε ζωτικής σημασίας, όπως αποδεικνύεται από τις πρωτοβουλίες του Σχεδίου Μάρσαλ που ξεκίνησαν το 1948. Οι ελληνικές βιομηχανίες επωφελήθηκαν από τη σημαντική ξένη βοήθεια που προοριζόταν να τονώσει τις παραγωγικές δυνατότητες και να αποκαταστήσει τις επιχειρησιακές ικανότητες. Τα εργοστάσια που καταστράφηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου αποκαταστάθηκαν και νέα ιδρύθηκαν αποκλειστικά για να καλύψουν την αυξανόμενη εγχώρια ζήτηση (Σταθάκης 2004, 195). Αυτό παρείχε σημαντική ώθηση στη βιομηχανική παραγωγή και στην οικονομική διαφοροποίηση, ανοίγοντας το δρόμο για ένα ανθεκτικό οικονομικό περιβάλλον. Η καθιέρωση του πλαισίου Νομισματικής και Πιστωτικής Πολιτικής τον Μάρτιο του 1946, μέσω οργανισμών όπως η Νομισματική Επιτροπή, έπαιξε κρίσιμο ρόλο στο συντονισμό αυτών των προσπάθειών, επεκτείνοντας μηχανισμούς για τη ρύθμιση του νομίσματος, τον έλεγχο του πληθωρισμού και την καθοδήγηση των παραγωγικών επενδύσεων στις βιομηχανίες (Ψαλιδόπουλος 2014, 37). Η ηγεσία της Νομισματικής Επιτροπής εισήγαγε μια σειρά από χρηματοπιστωτικές μεταρρυθμίσεις με στόχο τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος ευνοϊκού για τη μεταποίηση και την ευρύτερη οικονομική ανάπτυξη. Η εποχή χαρακτηρίστηκε από ένα «χρυσό τρίγωνο»: ανάπτυξη, σταθερότητα τιμών και σχεδόν πλήρη απασχόληση, τα οποία υπογράμμισαν την

οικονομική ζωτικότητα και τη φιλοδοξία του έθνους κατά τη διάρκεια αυτής της μετασχηματιστικής φάσης. Η ελληνική οικονομία γνώρισε σταθερή ανάπτυξη από το 1945 έως το 1971, ενισχύθηκε από πολιτικές που ενθάρρυναν τη σταθεροποίηση, ενώ παράλληλα τροφοδοτούσαν ζωτικούς τομείς για να ανακτήσουν τον ρόλο τους στην εθνική παραγωγικότητα. (Ισολογισμοί ΤτΕ, 1945 - 1971).

2.1.4. Το θεσμικό πλαίσιο για την οικονομική ανάπτυξη

Η κατασκευή σκαλωσιάς για μια μακροπρόθεσμη ανάκαμψη απαιτούσε ένα θεσμικό πλαίσιο που θα μπορούσε να ανταποκριθεί αποφασιστικά στις μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες. Οι θεσμοί άρχισαν να αναδύονται σε συνδυασμό με τις πολιτικές ανασυγκρότησης, που θεωρούνται κρίσιμοι μηχανισμοί για τη διευκόλυνση της ανάπτυξης (Τράπεζα της Ελλάδος 1978, 239). Οι νεοϊδρυθείσες τράπεζες και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στόχευαν να παρέχουν τα απαραίτητα κεφάλαια που απαιτούνται για επενδύσεις, ενώ το Υπουργείο Βιομηχανίας εργαζόταν ακατάπαυστα για τη στήριξη των αναπτυσσόμενων επιχειρήσεων μέσω επιδοτήσεων και επενδύσεων υποδομής. Βασισόμενη σε συστάσεις από διεθνείς πλατφόρμες όπως η Διάσκεψη του BrettonWoods, η Ελλάδα έλαβε μέτρα για να ενταχθεί στο παγκόσμιο οικονομικό πλαίσιο. Αυτή η συμμετοχή ενίσχυσε τη θεσμική ικανότητα για την ευθυγράμμιση των εγχώριων στρατηγικών στόχων με τα διεθνή οικονομικά πρότυπα και προσέελκυσε ξένους επενδυτές και εμπιστοσύνη (Σταθάκης 2004 ,196). Οι θεσμοί που εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου θα διαδραμάτιζαν αργότερα καθοριστικό ρόλο ,όχι μόνο στην οικονομική ανάκαμψη αλλά και στη διαμόρφωση πολιτικών που ανταποκρίνονται στις ροές της αγοράς και στις συστημικές εισροές ξένων κεφαλαίων και ιδεών.

Με τον Ν. 3233/1955 επαναδιατυπώθηκε η νομοθεσία περί φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων ενώ ακολούθησε μια κοινή για τα νομικά πρόσωπα (Ν. 3843/1958), προβλέποντας απαλλαγές για επανεπενδυόμενα κέρδη και επενδυτικές πρωτοβουλίες. Άλλοι σημαντικοί, αναπτυξιακοί νόμοι ήταν οι εξής:

- Ο Ν. 2176/52 που ενίσχυε τη μεταποιητική δραστηριότητα στην επαρχία.
- Ο Ν. 2687/53 που υλοποιούσε τη συνταγματική κατοχύρωση της ελευθερίας εξαγωγής από την Ελλάδα κερδών των ξένων επενδύσεων σύμφωνα με το άρθρο 112 του συντάγματος του 1952.
- Ο Ν. 4171/61 που έδωσε περαιτέρω κίνητρα για μεγάλες επενδύσεις.

- Οι Ν.147/67, 1078/71 και 1312/72 που έδωσαν νέα ωφελήματα επιδοματικού χαρακτήρα στη μεταποίηση ώστε να προωθηθούν οι εξαγωγές (Νομοθετικά Διατάγματα).

Με τον τρόπο αυτό η μεταποίηση αύξησε τη συμμετοχή της από 18% το 1960 σε 30% το 1980, με τίμημα βέβαια αρκετές στρεβλώσεις στο φορολογικό σύστημα της χώρας, όταν λόγω των υψηλών ρυθμών ανάπτυξης δεν αυξάνονταν αναλογικά τα φορολογικά έσοδα από το φόρο εισοδήματος νομικών προσώπων (Εκθεση Διοικητή ΤτΕ, 1960 και 1980).

2.1.5. Περιφερειακές ανισότητες και διχασμός πόλης-υπαίθρου

Παρά τις σημαντικές προόδους στη φάση της ανοικοδόμησης, άρχισαν να εμφανίζονται ανισότητες μεταξύ της οικονομικής δυναμικής της πόλης και της υπαίθρου. Τα αστικά κέντρα γνώρισαν ταχεία εκβιομηχάνιση και επενδύσεις, συχνά σε βάρος της αγροτικής ανάπτυξης. Μολονότι οι πολιτικές στόχευαν να διορθώσουν αυτή την ανισορροπία - όπως παραδειγματίζεται από τον Νόμο 2176/52, ο οποίος προσπάθησε να κατευθύνει πόρους για τη στήριξη της μεταποίησης στις επαρχίες - η εκτέλεση αυτών των μέτρων παρέμεινε ανεπαρκής (Ψαλιδόπουλος 2014, 40-41). Η αστικοποίηση κλιμακώθηκε γρήγορα, καθώς οικογένειες, δελεασμένες από την υπόσχεση για απασχόληση και καλύτερο βιοτικό επίπεδο, μετανάστευσαν στις πόλεις. Αυτό το τεράστιο κύμα αστικής μετανάστευσης θα επιδεινώσει τελικά τους αγώνες του αγροτικού τομέα, αποδεικνύοντας τις βαθύτερες διαιρέσεις στο οικονομικό πλαίσιο του έθνους.

Τα αστικά κέντρα όχι μόνο προσέλκυσαν το εργατικό δυναμικό, αλλά συσσωρεύσαν επίσης μεγαλύτερο μερίδιο του εθνικού εισοδηματικού δυναμικού, οδηγώντας σε στασιμότητα στην ύπαιθρο. Ο κοινωνικοοικονομικός ιστός της Ελλάδας άρχισε να ξεφτίζει κάτω από την πίεση αυτής της άνισης ανάπτυξης, δημιουργώντας μια διπλή οικονομία όπου οι αστικοί τομείς προχώρησαν, ενώ οι αγροτικές περιοχές παρέμειναν εγκλωβισμένες στη φτώχεια. Αυτή η κατάσταση θα έθετε προκλήσεις που συνέχιζαν να απαιτούν στρατηγικές λύσεις εν μέσω των ευρύτερων οικονομικών φιλοδοξιών της Ελλάδας (Ψαλιδόπουλος 2014, 41).

2.2. Αδυναμίες της οικονομίας, αγροτικός τομέας, εισόδημα

Η περίοδος μετά το 1945 σηματοδεύτηκε από ένα «χρυσό τρίγωνο» που χαρακτηρίζεται από ανάπτυξη, σταθερότητα τιμών και πλήρη απασχόληση – συνθήκες που

καλλιεργούνται σε μεγάλο βαθμό από τα πλαίσια που δημιουργήθηκαν κατά τη Διάσκεψη του Bretton Woods. Αυτή η περίοδος είδε την ελληνική οικονομία να αναπτύσσεται σταθερά, αν και με ορισμένες συστημικές αδυναμίες, που συνέχισαν να παραμένουν κάτω από την επιφάνεια. Παρά την πρόοδο στην ανοικοδόμηση, η ελληνική οικονομία αντιμετώπισε εγγενείς αδυναμίες, ιδιαίτερα στον αγροτικό τομέα. Η αγροτική παραγωγή παρέμεινε στο έλεος των εξωτερικών συνθηκών —καιρικές ανωμαλίες και επακόλουθες διαταραχές της εφοδιαστικής αλυσίδας (Τράπεζα της Ελλάδος 1978, 238). Επιπλέον, ενώ η βιομηχανία άρχισε να κινητοποιεί τους πόρους της και να φτάνει σε μια δυναμικότητα που πλησιάζει τα ιστορικά επίπεδα μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1940, παρέμεινε ευάλωτη σε εξωτερικούς κραδασμούς και εσωτερική αστάθεια.

Καθώς η Ελλάδα μπήκε στη δεκαετία του 1950, το αγροτικό τοπίο παρέμεινε κομβικό σημείο για τον εθνικό οικονομικό λόγο. Παρά την αύξηση της παραγωγής, ο γεωργικός τομέας επιβαρύνθηκε όλο και περισσότερο από αναποτελεσματικότητα, απαρχαιωμένες πρακτικές και ελάχιστη τεχνολογική ολοκλήρωση. Αυτό συνέβαλε στη στάσιμη αγροτική παραγωγικότητα - ένα ζήτημα που επιδεινώθηκε από την πραγματικότητα ήταν ότι η γεωργία αποτελούσε πάνω από το 50% του ΑΕΠ ενώ απασχολούσε περίπου το 30% του εργατικού δυναμικού (Ισολογισμός ΤτΕ, 1950). Για πολλές κοινότητες, οι επιπτώσεις αυτών των γεωργικών αδυναμιών ήταν άμεσες και αισθητές σε διάφορα επίπεδα της κοινωνίας. Με σχετικά χαμηλά γεωργικά εισοδήματα, πολλές αγροτικές οικογένειες υπέμειναν σε έντονη φτώχεια, εμποδίζοντας την οικονομική τους κινητικότητα και περιορίζοντας τις καταναλωτικές τους δυνατότητες (Σταθάκης 2004, 350). Αυτό ενίσχυσε περαιτέρω τα κυκλικά πρότυπα υπανάπτυξης σε όλο τον αγροτικό ιστό και οι τοπικές οικονομίες αγωνίστηκαν να δημιουργήσουν σταθερότητα εν μέσω κρουστικών κυμάτων από τις εξωτερικές πιέσεις της αγοράς και τις εγχώριες, αναποτελεσματικότητες. Επιπλέον, οι διαρθρωτικές ενισχύσεις και οι γεωργικές πολιτικές απέτυχαν να συνδεθούν με την επίγεια πραγματικότητα. Οι επιδιωκόμενες μεταρρυθμίσεις αντιμετώπισαν μακροχρόνιες πρακτικές και αντίσταση γενεών στην αλλαγή, καταδεικνύοντας μια θεμελιώδη αποσύνδεση μεταξύ των πλαισίων οικονομικής πολιτικής και των βιωμένων εμπειριών των αγροτών της υπαίθρου. Οι προσπάθειες εκσυγχρονισμού δεν είχαν την ουσιαστική υποστήριξη των επενδύσεων σε υποδομές, των προγραμμάτων γεωργικής εκπαίδευσης και της πρόσβασης σε σύγχρονα γεωργικά εργαλεία (Ψαλιδόπουλος 2014, 42).

Στα τέλη της δεκαετίας του 1940 και στις αρχές της δεκαετίας του 1950, το συναίσθημα που επικρατούσε στους πολιτικούς και οικονομικούς κύκλους περιστρεφόταν γύρω από την αγροτική παραγωγικότητα ως κρίσιμο φορέα για τη συνολική οικονομική ανάπτυξη. Παρά την ευρεία αναγνώριση της στασιμότητας της γεωργικής βιομηχανίας, οριστικές πολιτικές για την παροχή κινήτρων για τον εκσυγχρονισμό άργησαν να αναπτυχθούν. Καθώς τα αγροτικά εισοδήματα υστερούσαν, πολλοί κάτοικοι της υπαίθρου αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν αναζητώντας οικονομικές ευκαιρίες, με σημαντικό αριθμό να μετεγκατασταθεί σε βιομηχανικά κέντρα ή στο εξωτερικό, ιδιαίτερα στο Βέλγιο και τη Γερμανία, όπου προκλήθηκαν θέματα από τις ελλείψεις εργατικού δυναμικού στις χώρες υποδοχής κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου (Χατζηβασιλείου 2004). Τα μεταναστευτικά κύματα υπογράμμισαν μια θεμελιώδη αποσύνδεση εντός της οικονομικής δομής της Ελλάδας, όπου η αγροτική υπανάπτυξη συνυπήρχε με την αστική βιομηχανική ανάπτυξη. Ο νόμος 2176/52 προσπάθησε να καλύψει τη μεταποίηση στις επαρχίες, ωστόσο ευρύτερες συστημικές προκλήσεις, συμπεριλαμβανομένων των ανεπαρκών υποδομών μεταφορών και της έλλειψης επενδύσεων στην αγροτική εκπαίδευση, εμπόδισαν τα πιθανά οφέλη της νομοθεσίας (Νομοθετικό Διάταγμα 1952).

Η Συμφωνία του Λονδίνου του 1946 είδε την ίδρυση της Νομισματικής Επιτροπής για να επιβλέπει και να επηρεάζει τις νομισματικές πολιτικές, ως ένα σημαντικό βήμα προς την οικονομική σταθεροποίηση (Κωστής 2021). Ωστόσο, ο παρατεινόμενος αντίκτυπος του εμφυλίου πολέμου και της μεταπολεμικής αναταραχής παρεμπόδισε σοβαρά τη συνολική γεωργική μεταρρύθμιση.

2.2.1 Πρότυπα μετανάστευσης και εργασιακή δυσφορία

Καθώς αυξάνονταν οι κοινωνικοοικονομικές πιέσεις στις αγροτικές κοινότητες, τα κύματα μετανάστευσης άρχισαν να επηρεάζουν τη δημογραφική ισορροπία του έθνους. Χιλιάδες αναζήτησαν ευκαιρίες στο εξωτερικό, ιδιαίτερα σε ευρωπαϊκές χώρες όπως το Βέλγιο και η Γερμανία, όπου οι ελλείψεις εργατικού δυναμικού επικρατούσαν στο μεταπολεμικό τοπίο. Οι τάσεις της ελληνικής μετανάστευσης κατέδειξαν την εκτεταμένη δυσарέσκεια που σιγοκαίει στις αγροτικές κοινωνίες, καθώς τα άτομα αναζητούσαν πιο λαμπρό μέλλον μακριά από τις στάσιμες οικονομικές προοπτικές στο εσωτερικό (Χατζηβασιλείου 2004).

Ο αντίκτυπος αυτής της μαζικής μετανάστευσης στον αγροτικό τομέα ήταν πολλαπλός. Όχι μόνο επιδείνωσε τις ελλείψεις εργατικού δυναμικού στη γεωργία, αλλά εξουδετέρωσε επίσης ένα νεότερο, πιο δυναμικό δημογραφικό στοιχείο,

περιχαράκωνοντας περαιτέρω τον κύκλο της αγροτικής οικονομικής παρακμής. Οι αγροτικές περιοχές έμειναν να παλεύουν με έναν παλαιότερο πληθυσμό με τάση προς τις παραδοσιακές πρακτικές, ενώ οι νεότερες γενιές μετατράπηκαν σε αστικούς οικονομικούς τομείς που συνέχισαν να εξελίσσονται και να επεκτείνονται (Ψαλιδόπουλος 2014, 42)

2.2.2. Οι προκλήσεις των πρωτοβουλιών πολιτικής

Παρά την αναγνώριση από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής του επείγοντος εκσυγχρονισμού της γεωργίας, σημαντικές πρωτοβουλίες ήταν συχνά αποσπασματικές και αντιδραστικές και όχι προληπτικές. Αυτή η προσέγγιση διαιώνισε τις υπάρχουσες ευπάθειες και επανέφερε το στάδιο για επαναλαμβανόμενους οικονομικούς αγώνες. Οι πολιτικές που σχεδιάστηκαν για να υποστηρίξουν τις βελτιώσεις της παραγωγής, δεν έλαβαν επαρκώς υπόψη τις αποχρώσεις των γεωργικών αγορών ή των αγροτικών μέσων διαβίωσης, με αποτέλεσμα να συνεχίζουν να υπάρχουν ανεπαρκείς δομές υποστήριξης και συνεχής εξάρτηση από ξεπερασμένες τεχνολογίες. Καθώς άρχισαν να εμφανίζονται νέες εξωτερικές πολιτικές και οικονομικοί θεσμοί, ο διαρθρωτικός μετασχηματισμός παρέμενε άπιαστο όνειρο. (Σταθάκης 2004, 222).

Οι αποφάσεις γύρω από τον αγροτικό τομέα κατέδειξαν τον ασφυκτικό χαρακτήρα των ιστορικών πρακτικών έναντι των προσπαθειών εκσυγχρονισμού. Οι κυβερνητικές δεσμεύσεις και μεταρρυθμίσεις, αν και αρχικά ήταν φιλόδοξες, δεν απέφεραν απτή πρόοδο προς την υλοποίηση μιας ανταγωνιστικής αγροτικής οικονομίας, ικανής να αντέξει τις πιέσεις της παγκόσμιας αγοράς. Η πολιτική πίεση επιδείνωσε τις δυσκολίες που αντιμετωπίστηκαν με την εφαρμογή βιώσιμων γεωργικών μεταρρυθμίσεων. Η εμφάνιση διαφόρων πολιτικών φατριών, η καθεμία με διαφορετικούς στόχους και σκοπούς, συχνά απέσυρε την εστίαση και την προσοχή, μακριά από συνεκτικές οικονομικές στρατηγικές. Η πολιτική αστάθεια επικράτησε στο οικονομικό τοπίο, περιπλέκοντας τις προσπάθειες και τις ασθένειες στο πλαίσιο πολιτικής, καθώς η διόρθωση των παραπόνων του παρελθόντος είχε προτεραιότητα, έναντι της προώθησης νέων πρωτοβουλιών βιώσιμης ανάπτυξης (Δρακάτος 1997, 21).

2.2.3. Οι οικονομικές συνέπειες της υποτίμησης

Το οικονομικό τοπίο της Ελλάδας συνέχισε να εξελίσσεται, με αποκορύφωμα τη σημαντική απόφαση που έλαβε η κυβέρνηση τον Απρίλιο του 1953 να υποτιμήσει τη δραχμή έναντι του δολαρίου. Αυτή η βαρυσήμαντη επιλογή είχε εκτεταμένες επιπτώσεις για την ελληνική οικονομία, ιδίως όσον αφορά το δημόσιο αίσθημα γύρω από τις πληθωριστικές πιέσεις και τη νομισματική σταθερότητα. Αυτή η υποτίμηση επιδίωξε να ευθυγραμμίσει την Ελλάδα με το σύστημα Bretton Woods και εισήγαγε μέτρα με στόχο την απελευθέρωση των εισαγωγών (Λυκογιάννης 1999, 236). Το σκεπτικό αυτής της υποτίμησης αφορούσε ουσιαστικά την αντιμετώπιση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και τη σταθεροποίηση του μακροοικονομικού τοπίου. Η υποτίμηση αρχικά χρησίμευσε στο να καταστήσει τις ελληνικές εξαγωγές φθηνότερες και πιο ανταγωνιστικές στις διεθνείς αγορές — γεγονός σημαντικό στο πλαίσιο της εξάρτησης της χώρας από τα αγροτικά προϊόντα και τα μεταποιημένα αγαθά για οικονομική επιβίωση.

Επιπλέον, αναμενόταν να δώσει μια επινοημένη ώθηση στο εμπορικό ισοζύγιο, αλλά επιδείνωσε επίσης τις υπάρχουσες συστημικές ευπάθειες. Μετά την υποτίμηση, η αναμενόμενη σταθερότητα δεν επετεύχθη όπως αναμενόταν. Η σύγκρουση μεταξύ μακροοικονομικών μέτρων και διαρθρωτικών οικονομικών αδυναμιών ώθησε τις πληθωριστικές πιέσεις, υποθάλλοντας τους φόβους για διάβρωση της εμπιστοσύνης του κοινού και περαιτέρω αποσταθεροποίηση της εύθραυστης οικονομίας. Ο αγροτικός τομέας, ήδη πολιορκημένος, ένιωσε τις σκληρές πραγματικότητες των διεθνών αγορών, ανταγωνιζόμενος με πιο αποτελεσματικούς παραγωγούς γεωργικών προϊόντων και πιεσμένος από το αυξανόμενο λειτουργικό κόστος (Λυκογιάννης 1999, 238).

Συνοψίζοντας, η μεταπολεμική περίοδος στην Ελλάδα ξεκίνησε μια περίπλοκη φάση ανάκαμψης και μετασχηματισμού που χαρακτηρίστηκε από τρομερή πρόοδο παράλληλα με συνεχείς αδυναμίες. Ενώ ο οικονομικός μηχανισμός σταδιακά αναπροσαρμόστηκε, ο αγροτικός τομέας αντιμετώπισε μια ασύνδετη αναπτυξιακή τροχιά που χαρακτηριζόταν από παρατεταμένη αναποτελεσματικότητα, μετανάστευση και ανεπαρκείς επενδύσεις. Η ώθηση για εκσυγχρονισμό και αγροτικές μεταρρυθμίσεις, αν και απαραίτητες, προσπάθησε να βρει μια ισορροπία με την πραγματικότητα της αγροτικής ύπαρξης. Οι αστικές περιοχές άκμασαν, οδηγώντας περαιτέρω τις κοινωνικοοικονομικές ανισότητες, ενώ οι συστημικές ευπάθειες παρέμειναν βαθιά ριζωμένες στις γεωργικές πρακτικές. Οι επιπτώσεις της υποτίμησης

του 1953 υπογράμμισαν την ευθραυστότητα της σταθερότητας που βασίζεται σε επιφανειακές εκτιμήσεις και όχι σε εδραιωμένες διαρθρωτικές αλλαγές. Τα διδάγματα που προέκυψαν από αυτή την ταραχώδη εποχή θα έθεταν μια σημαντική βάση για τις προκλήσεις που έρχονται. Η πλούσια, αλλά ταραχώδης πορεία της οικονομίας της Ελλάδας από τη μεταπολεμική περίοδο έως το 1953 —μέσω του φακού των υποδομών, της γεωργίας και των πολιτικών απαντήσεων— ξεδίπλωσε κεντρικές αφηγήσεις που αντηχούν σε πολλαπλά επίπεδα. Η αναγνώριση της ανάγκης για συνεκτικές πολιτικές, ισχυρά θεσμικά πλαίσια και χωρίς αποκλεισμούς οικονομικές στρατηγικές αποτελεί ζωτική απόδειξη για την πλοήγηση σε περίπλοκα τοπία εν μέσω συνεχών αλλαγών.

3. Κεφάλαιο 3^ο: Η συνδρομή της ΤτΕ στην ανάπτυξη της οικονομίας (1953-1963).

Η δεκαετία από το 1953 έως το 1963 ήταν μια κρίσιμη περίοδος για την Ελλάδα, καθώς πέρασε από την οικονομική αναταραχή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και του Εμφυλίου σε μια πιο σταθεροποιημένη οικονομία (Ιατρίδης, 1984, 72-80). Η Τράπεζα της Ελλάδος διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο σε αυτόν τον μετασχηματισμό μέσω των πολιτικών της που στοχεύουν στη σταθεροποίηση της οικονομίας, την ενίσχυση της παραγωγικότητας και την ενίσχυση των επιπέδων εισοδήματος σε όλη τη χώρα. Τα οικονομικά στοιχεία και τα στατιστικά στοιχεία αυτής της περιόδου καταδεικνύουν τόσο τις προκλήσεις, όσο και τις επιτυχίες της ελληνικής οικονομίας στις προσπάθειες ανάκαμψης (Κωστής, 2008, 45).

3.1. Οικονομία, παραγωγικότητα, εισόδημα μετά το 1953

Η υποτίμηση της δραχμής εγκαινίασε μία περίοδο με αναμορφώσεις του πιστωτικού τομέα και προσαρμογής των λειτουργιών του στις διαφοροποιημένες και μεγαλύτερες ανάγκες της οικονομίας, που άρχιζε πια να κινείται με ταχύτερο ρυθμό και σε υγιέστερες νομισματικές βάσεις (Τράπεζα της Ελλάδος, 1978, 468). Αυτή την εξελικτική διαδικασία συνόδευσε ανάλογη προσαρμογή της δραστηριότητας της κεντρικής τράπεζας, προς την κατεύθυνση της εποπτικής και συντονιστικής αποστολής, στο πλαίσιο του πιστωτικού συστήματος. Ο ρόλος της έγινε περισσότερο

αποφασιστικός για τη νομισματική πολιτική αλλά και τη γενικότερη οικονομική διαμόρφωση στο μέτρο που επεκτάθηκε και αξιοποιήθηκε η πιστωτική λειτουργία και παράλληλα διευρύνθηκαν οι συναλλαγές και σχέση με το εξωτερικό. Η διεύρυνση της ευθύνης και της συμμετοχής της τραπεζικής της Ελλάδος στη χάραξη και την πραγμάτωση της οικονομικής πολιτικής, συμβάδισε με ανάλογη λειτουργική αναμόρφωση και προσαρμογή της υπηρεσιακής δομής της στα νέα της ευρύτερα καθήκοντα (Τράπεζα της Ελλάδος, 1978, 468-469). Στο πλαίσιο της οικονομικής ανάπτυξης και νομισματικής σταθερότητας η Τράπεζα της Ελλάδος ανταποκρίθηκε στις νέες προκλήσεις που παρουσιάζονταν με νέες μεγάλες προόδους, στην οργάνωση και την αποτελεσματικότερη λειτουργία των υπηρεσιών της σε όλους τους τομείς (Τράπεζα της Ελλάδος, 1978, 596). Στην ηγεσία διατηρήθηκαν όλα τα πρόσωπα στη διάρκεια της δεκαετίας, γεγονός που εξασφάλισε μεγαλύτερη συνοχή στην πολιτική της, στην οποία διοικητής ήταν ο Ξενοφών Ζολώτας (Ζολώτας, 1964, 22). Κατά τη διάρκεια της περιόδου 1953 με 1963 εφαρμόστηκε συστηματικά ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα για την αναδιοργάνωση των υπηρεσιών της τραπεζικής, τη βελτίωση της στάθμευσης των εργασιών της, καθώς και την επιμόρφωση και την επαγγελματική εξειδίκευση του προσωπικού. Με την παραχώρηση δυνατότητας εθελούσιας εξόδου σε σημαντικό αριθμό υπαλλήλων ορισμένων κατηγοριών και με την πρόσληψη νέων, η αποσυμφόρηση και ανανέωση του προσωπικού επέφερε μια γενικότερη βελτίωση της υπηρεσιακής καταστάσεως του συνόλου (Τράπεζα της Ελλάδος, 1978, 601). Η Τράπεζα της Ελλάδος, ως σύμβουλος της κυβερνήσεως και εκτελεστικό όργανο των μέτρων στο νομισματικό και πιστωτικό τομέα, συνέβαλλε ουσιαστικά στην ανασυγκρότηση του τραπεζικού συστήματος που ολοκληρώθηκε μέσα στα 10 αυτά χρόνια (Τράπεζα της Ελλάδος, 1978, 610). Το τραπεζικό σύστημα αναμορφώθηκε σύμφωνα με τα σύγχρονα πρότυπα της εξειδικεύσεως των πιστωτικών φορέων κατά κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, της χωροταξικής κατανομής των τραπεζικών εργασιών και της κρατικής παρεμβάσεως στον τραπεζικό τομέα. Ύστερα από αυτές τις εξελίξεις, η διάρθρωση του τραπεζικού συστήματος στο τέλος του 1966 απεικονίζεται στον πίνακα 1. Η σύγκριση του στοιχείων του με τα αντίστοιχα της προηγούμενης περιόδου δείχνει τη σημαντική αύξηση της οικονομικής ισχύος του ελληνικού τραπεζικού συστήματος και τη διεύρυνσή του με την προσθήκη των νέων εξειδικευμένων πιστωτικών οργανισμών, καθώς και την αξιοσημείωτη πύκνωση του δικτύου των υποκαταστημάτων, μολονότι ο αριθμός των εμπορικών τραπεζών έμεινε αμετάβλητος. Ο πίνακας 2 απεικονίζει τα ετήσια οικονομικά μεγέθη της Τράπεζας της Ελλάδος την περίοδο από το 1957 έως το 1963. Από τα στοιχεία του μπορούν να

συναχθούν ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με την εξέλιξη της λειτουργικής ικανότητας των υπηρεσιών της τραπεζής και της αποτελεσματικότητας του μηχανισμού της (Τράπεζα της Ελλάδας, 1978, 614). Οι διαχειριστικές χρήσεις της δεκαετίας 1953 -1963 ήταν όλες πλεονασματικές και χαρακτηρίζονται γενικά από αυξητική τάση των καθαρών κερδών. Έτσι και στη μακρότερη αυτή περίοδο συνεχίστηκε η πρόοδος που είχε σημειωθεί από την προηγούμενη τετραετία 1952-1956. Τα αποτελέσματα προέκυψαν παρά την επιβάρυνση της τράπεζας με τα έξοδα τόσο από την εφαρμογή του προγράμματος της διοργανώσεως των υπηρεσιών και επιμορφώσεως των υπαλλήλων, καθώς και της αποσυμφορήσεως και ανανεώσεως του προσωπικού, όσο και από τη φυσιολογική βαθμολογική και μισθολογική εξέλιξη αυτών και την πρόσληψη ειδικευμένου προσωπικού. Το κόστος λειτουργίας επιβαρύνθηκε επίσης, από την πολύπλευρη και συστηματική συμμετοχή του ιδρύματος, όχι μόνο στην οικονομική ενίσχυση του ταμείου συντάξεων των υπαλλήλων της Εθνικής τραπεζής ή διαφόρων φιλανθρωπικών οργανώσεων, αλλά και στην προώθηση εθνικών και κοινωφελών σκοπών, αλλά και γενικά στις δαπάνες και την προαγωγή της εθνικής οικονομίας (Τράπεζα της Ελλάδας, 1978, 615). Σημαντική επίδραση στα έσοδα της τράπεζας αποτέλεσε και η συγκέντρωση κεφαλαίων μέσω της πιστοδοτικής ικανότητας στους τομείς χαμηλής αποδόσεως, ύστερα από τη βαθμιαία ανάπτυξη της δραστηριότητας των εμπορικών τραπεζών στην πιστοδότηση της οικονομίας, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις της πιστωτικής πολιτικής. Έπειτα από αυτές τις συνθήκες, η κυριότερη πηγή εσόδων για την τράπεζα ήταν η απόδοση των τοποθετήσεων της στο εξωτερικό η οποία σημείωσε αύξηση (Τράπεζα της Ελλάδος, 1978, 617). Δύο παράγοντες επηρέασαν εθνικά τα οικονομικά αποτελέσματα: η αναπροσαρμογή των προμηθειών της τραπεζής και η σημαντική αλλαγή που προήλθε στο καθεστώς του μισθολογίου του προσωπικού με νομοθετικό διάταγμα (Υπουργείο Συντονισμού, Νόμος 4444/64), που ενσωμάτωνε το φόρο μισθωτών υπηρεσιών των υπαλλήλων στις αποδοχές τους και κατήργησε έτσι την αντίστοιχη επιβάρυνση του ιδρύματος.

Πίνακας 1. Εξέλιξη της σχέσεων καταστημάτων και εμπορικών τραπεζών προς τον πληθυσμό της χώρας.

Έτη	Σύνολο πληθυσμού	Αριθμός καταστημάτων	Κάτοικοι ανά κατάστημα
-----	---------------------	-------------------------	---------------------------

1938	7.121.753	336	21.196
1950	7.566.028	228	33.184
1955	7.965.538	258	30.874
1960	8.327.405	294	28.325
1965	8.550.333	354	24.153
1966	8.613.651	399	21.588

Πηγή: Εκθέσεις Διοικητών ΤτΕ 1938 -1966.

Πίνακας 2. Πίνακας εσόδων - εξόδων του κράτους σε εκατ. δραχμές

	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Ακαθάριστα έσοδα	478,6	444,8	454,8	523,4	538,5	599,2	637,6
Έξοδα	407,5	404,5	414,4	434,3	445,2	508,2	534,5
Καθαρά κέρδη χρήσεως	71,1	40,3	40,4	89,1	93,3	91	103,1
Ποσοστιαία σχέση εσόδων- εξόδων (%)	85,1	90,9	91,1	83	82,7	84,8	83,8

Πηγή : Εκθέσεις Διοικητών ΤτΕ 1957 - 1963

3.1.1. Οικονομικό πλαίσιο

Μέχρι το 1952, η Ελλάδα αντιμετώπιζε σημαντικές οικονομικές δυσκολίες. Η μείωση της παραγωγικής δραστηριότητας ήταν εμφανής σε πολλούς τομείς, με τις εκθέσεις της βιομηχανικής παραγωγής να αποκαλύπτουν μια φάση στασιμότητας, που σύντομα, θα απαιτούσε επείγουσα μεταρρύθμιση. Οι πρωτογενείς παραγωγικοί τομείς της Ελλάδας —γεωργία και βιομηχανία — αντιμετώπισαν σοβαρές προκλήσεις (Εκθεση Διοικητή, 1953). Ο βιομηχανικός τομέας, ένας σημαντικός μοχλός της οικονομικής ανάπτυξης, παρεμποδίστηκε ιδιαίτερα από την αδυναμία του να εξάγει αγαθά ανταγωνιστικά. Αυτό οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό σε μια άκαμπτη

συναλλαγματική ισοτιμία που επηρέασε αρνητικά την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών αγαθών στις διεθνείς αγορές. Το 1948, η συναλλαγματική ισοτιμία καθορίστηκε στο δυσμενές 15.000 δραχμές ανά δολάριο ΗΠΑ. Αυτό, όχι μόνο αποθάρρυνε τις ξένες επενδύσεις, αλλά περιορίσε επίσης τις δυνατότητες ανάπτυξης των τοπικών επιχειρήσεων. Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, πριν από οποιοσδήποτε σημαντικές μεταρρυθμίσεις, οι παραγωγικές δραστηριότητες είχαν μειωθεί, οδηγώντας σε ένα ποσοστό πληθωρισμού που κυμαινόταν γύρω στα διψήφια επίπεδα στις αρχές της δεκαετίας του 1950 (Ισολογισμός ΤτΕ, 1953, 177).

3.1.2. Βασικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις

Ανταποκρινόμενη στις συνθήκες που επικρατούσαν, η ελληνική κυβέρνηση σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ελλάδος, ξεκίνησε αρκετές κρίσιμες μεταρρυθμίσεις με στόχο τη σταθεροποίηση της οικονομίας. Μια σημαντική καμπή σημειώθηκε στις 9 Απριλίου 1959, όταν η δραχμή υπέστη σημαντική ανατίμηση, αυξάνοντας την αξία της από 15.000 δραχμές σε 90.000 δραχμές, έναντι του δολαρίου ΗΠΑ (Εκθεση Διοικητή, 1959). Αυτή η στρατηγική κίνηση όχι μόνο αποσκοπούσε στην αποκατάσταση της εξωτερικής ισορροπίας, αλλά είχε επίσης στόχο να τονώσει ξανά τον βιομηχανικό τομέα ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών. Με την εφαρμογή της μεταρρύθμισης των συναλλαγματικών ισοτιμιών, σημειώθηκε αξιοσημείωτη στροφή στους εθνικούς οικονομικούς δείκτες. Για παράδειγμα, ο δείκτης συνολικής βιομηχανικής παραγωγής αυξήθηκε από τον μέσο όρο 122 τον Δεκέμβριο του 1952 σε 160,7 τον Δεκέμβριο του 1955 — μια εκπληκτική αύξηση περίπου 31,7%, υπογραμμίζοντας την αποτελεσματικότητα των νομισματικών μεταρρυθμίσεων στα επίπεδα παραγωγής (Εκθεση Διοικητή – Ισολογισμός ΤτΕ, 1955, 78).

3.1.3. Αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής

Η μέση αύξηση του βιομηχανικού τομέα στη συνολική παραγωγή κατ' όγκο μεταξύ 1952 και 1959 ήταν περίπου 19%. Αυτή η αξιοσημείωτη ανάπτυξη έδειξε ανάκαμψη, που τροφοδοτήθηκε από την εφαρμογή ευνοϊκότερης συναλλαγματικής ισοτιμίας και την αύξηση των ξένων επενδύσεων που προσελκύονται από τις βελτιωμένες οικονομικές συνθήκες (Εκθεση Διοικητή, 1959). Η εξορυκτική παραγωγή αντανάκλωσε ιδιαίτερα έντονη ανάπτυξη, με τους μέσους όρους να παρουσιάζουν σημαντική αύξηση 28,5% την ίδια περίοδο. Επιπλέον, τα στοιχεία του εξωτερικού εμπορίου αυτής της περιόδου έδωσαν μια πιο αισιόδοξη εικόνα του οικονομικού

τοπίου της Ελλάδας. Οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 6,6% σε αξία, ενώ οι εισαγωγές σημείωσαν αξιοσημείωτη μείωση 14,8% (Έκθεση Διοικητή, 1959). Αυτή η στροφή οδήγησε σε βελτιωμένους όρους εμπορίου για την Ελλάδα και σε ευνοϊκό εμπορικό ισοζύγιο, κρίσιμα στοιχεία για την οικονομική ανάπτυξη. Τα περιεκτικά στοιχεία υποδηλώνουν ότι μέχρι το τέλος του 1959, η Ελλάδα είχε επιτύχει περίπου 25,9% αύξηση στη συνολική οικονομική δραστηριότητα σε σύγκριση με τη βασική γραμμή του 1952 (Ισολογισμός ΤτΕ, 1959, 98).

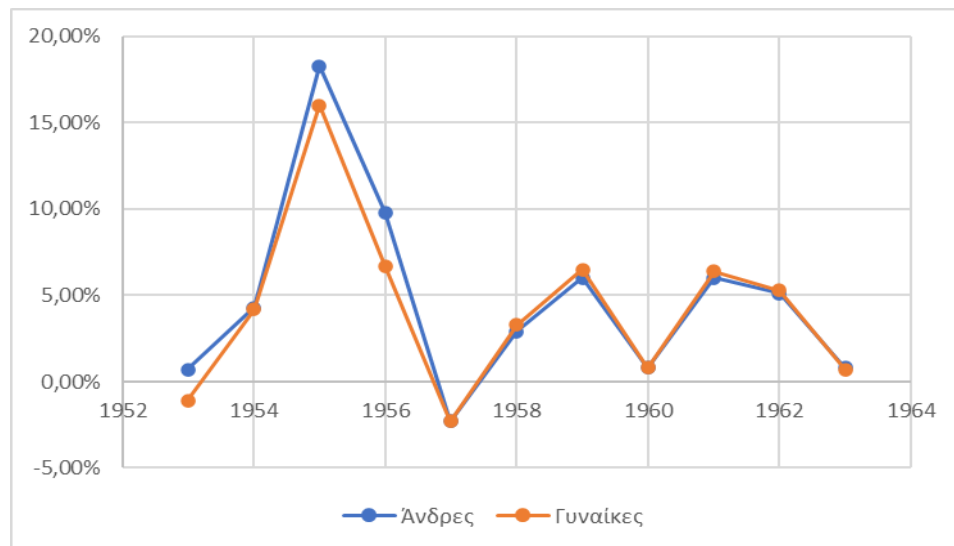
3.1.4. Εθνικό εισόδημα

Το εθνικό εισόδημα που αποτιμάται σε τρέχουσα αγοραστική δύναμη δραχμών, υπογράμμισε την οικονομική ανάκαμψη παρουσιάζοντας νούμερα περίπου 19% πάνω από το επίπεδο του 1952 έως το 1959. Το σημαντικό περιθώριο για δημόσιες επενδύσεις συνέπεσε με την πρωταρχική ανάγκη για αναδιάρθρωση της ελληνικής οικονομίας, για να ξεπεράσει τις προκλήσεις του ισοζυγίου πληρωμών - μια στρατηγική που εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την αμερικανική οικονομική βοήθεια. Η αμερικανική βοήθεια μειώθηκε δραματικά μεταξύ των ετών 1954 και 1955. Ωστόσο, ο αντίκτυπός του παρέμεινε στη σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας (Έκθεση Διοικητή, 1954). Οι κυβερνητικές πολιτικές που έδιναν προτεραιότητα σε βασικούς τομείς όπως οι υποδομές, η εκπαίδευση και η υγειονομική περίθαλψη, άρχισαν να αποφέρουν ευνοϊκά αποτελέσματα όσον αφορά την εθνική παραγωγικότητα και τη συνολική οικονομική υγεία (Έκθεση Διοικητή, 1955).

3.2. Αύξηση του εισοδήματος και του βιοτικού επιπέδου

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 και ιδιαίτερα το 1963, αποτέλεσε έτος κρίσιμης σημασίας για τη μέτρηση των αποτελεσμάτων προηγούμενων οικονομικών πολιτικών. Τα κέρδη στο εισόδημα και το βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων ήταν αισθητά, καθώς οι δημόσιες επενδύσεις άρχισαν να αποδίδουν, επηρεάζοντας ουσιαστικά την ποιότητα ζωής. Η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι πολιτικές της Τράπεζας της Ελλάδος μεταφράστηκαν στο εισόδημα των νοικοκυριών και στο βιοτικό επίπεδο, κατά τη διάρκεια αυτής της μετασχηματιστικής περιόδου, απαιτεί τη διερεύνηση διαφόρων χρηματοοικονομικών δεικτών (Έκθεση Διοικητή, 1963).

Διάγραμμα 1. Πραγματικές αποδοχές: ημερομίσθια – ετήσιες μεταβολές % (κατώτατα ημερομίσθια).

Πηγές: Υπουργείο Συντονισμού, Εκθέσεις Διοικητών ΤτΕ, Ισολογισμοί ΤτΕ για τα έτη 1953-1963.

3.2.1. Οικονομική ανάπτυξη και δημόσιες επενδύσεις

Μια ουσιαστική πτυχή που ώθησε την αύξηση των εισοδημάτων, ήταν η στρατηγική εστίαση στις δημόσιες επενδύσεις που χρηματοδοτήθηκαν από την Τράπεζα της Ελλάδος. Στις αρχές της δεκαετίας του 1960, η εθνική παραγωγικότητα επωφελήθηκε από τις αυξημένες δημόσιες δαπάνες για μαζική στέγαση, υποδομές και μεταφορές (Εκθεση Διοικητή, 1960). Για παράδειγμα, οι συνολικές δημόσιες επενδύσεις παρουσίασαν αύξηση, η οποία ήταν απαραίτητη για τη βελτίωση της οικονομικής υποδομής και των συστημάτων υποστήριξης, που είναι απαραίτητα για μια ισορροπημένη οικονομία. Το 1963, το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) άρχισε να αυξάνεται σημαντικά, με τις εκτιμήσεις να δείχνουν αυξήσεις από περίπου 150 \$ τα προηγούμενα χρόνια σε περίπου 258 \$ - μια αξιοσημείωτη αλλαγή που αποκαλύπτει τις θετικές επιπτώσεις της αναπτυσσόμενης οικονομίας στα άτομα (Εκθεση Διοικητή, 1963). Στις ανοδικές τάσεις συνέβαλε και η επιτυχής εφαρμογή δημοσιονομικών μέτρων με στόχο το άνοιγμα νέων αγορών στο εσωτερικό και στο

εξωτερικό. Το έτος 1963 διακρίνεται από σημαντική αύξηση του εισοδήματος, αναδεικνύοντας τη σταθερότητα της οικονομίας και του εθνικού νομίσματος. Ειδικότερα, η αύξηση που παρατηρήθηκε ήταν ανώτερη από τα ποσοστά ετήσιας αύξησης της προηγούμενης πενταετίας 1957-1962, παρουσιάζοντας άνοδο 7,6%. Αυτή η σημαντική αύξηση οφείλεται στη σημαντική ανάπτυξη του αγροτικού εισοδήματος, το οποίο υπερέβη το 8,8% του επιπέδου του 1962 και του 2,1% του επιπέδου του 1961.

Πίνακας 3. Πορεία αύξησης του εισοδήματος (Ακαθάριστο εθνικό εισόδημα)

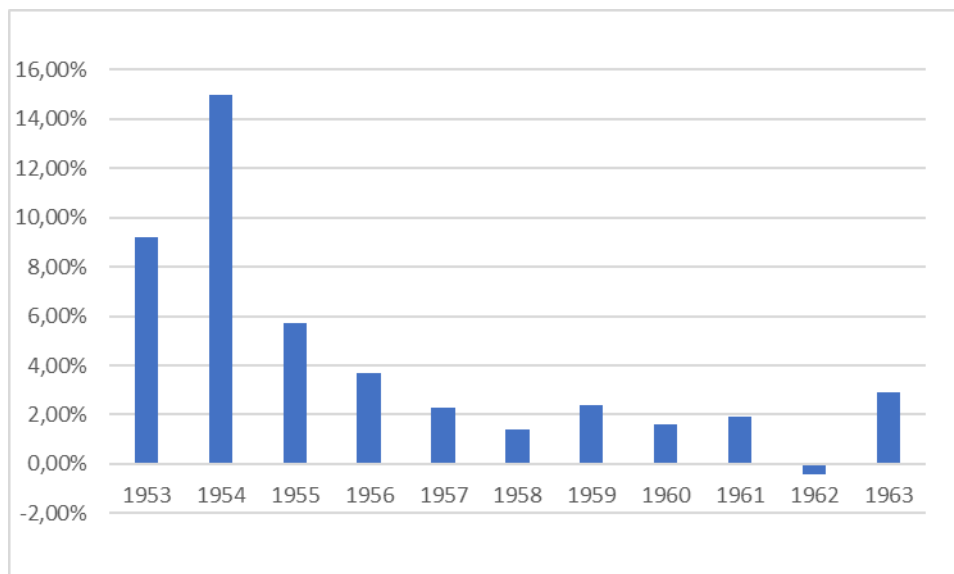
1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
7%	5%	9,5%	2,4%	4%	12,6%	9%	5,5%	7,6%

Πηγή: Ισολογισμοί ΤτΕ ετών 1955 – 1963.

3.2.2. Αύξηση του βιοτικού επιπέδου

Στη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, οι βελτιώσεις στο βιοτικό επίπεδο έγιναν εμφανείς στα στατιστικά δεδομένα. Η αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος επέτρεψε στους καταναλωτές να ξοδεύουν περισσότερα σε αγαθά και υπηρεσίες, γεγονός που με τη σειρά του τόνωσε περαιτέρω οικονομική δραστηριότητα και ανάπτυξη. Τα βελτιωμένα ποσοστά απασχόλησης στους μέχρι πρότινος στάσιμους βιομηχανικούς και γεωργικούς τομείς, οδήγησαν σε αύξηση του μέσου εισοδήματος των νοικοκυριών, βελτιώνοντας τις συνολικές συνθήκες διαβίωσης (Έκθεση Διοικητή, 1961).

Διάγραμμα 2. Πληθωρισμός (Ετήσιες ποσοστιαίες % μεταβολές του δείκτη τιμών).

Πηγή: Έκθεση διοικητή ΤτΕ 1963.

Μέχρι το 1963, οι εκτιμήσεις έδειχναν ότι το μέσο πραγματικό εισόδημα των νοικοκυριών είχε αυξηθεί κατά περίπου 30% σε σύγκριση με την αρχή της δεκαετίας, η οποία οφειλόταν στη συνεχή δημιουργία θέσεων εργασίας, τις αυξήσεις μισθών και τη μετατόπιση των καταναλωτικών συνηθειών (Στατιστική Επετηρίδα Ελλάδος, 1963). Συνεπώς, τα πρότυπα στις αγορές διαρκών καταναλωτικών αγαθών αντανakλούσαν αυτό το αυξανόμενο εισόδημα. Οι πωλήσεις συσκευών, αυτοκινήτων και οικιακών ειδών αυξήθηκαν καθώς μεγάλωσαν τα διαθέσιμα εισοδήματα.

3.2.3. Οικονομική ακμή στα μέσα της δεκαετίας του 1960

Μέχρι το τέλος της δεκαετίας, η Ελλάδα είχε καθιερωθεί ως μια αναδυόμενη οικονομία στη νότια Ευρώπη. Οι οικονομολόγοι της εποχής επισήμαναν πως η σύγκλιση της αυξημένης παραγωγικότητας, ο αναπτυσσόμενος ιδιωτικός τομέας και η αποτελεσματική διαχείριση των δημοσιονομικών πολιτικών, συνέβαλαν σημαντικά στην οικονομική δυναμική. Οι εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδος τόνισαν μια συνολική αύξηση του εθνικού εισοδήματος, που όχι μόνο οδήγησε σε αύξηση του ΑΕΠ, αλλά και βελτίωσε ποιοτικούς δείκτες ευημερίας, όπως η πρόσβαση στην εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη και τις ευρύτερες επιλογές κατανάλωσης. Επιπλέον, ο τουρισμός εμφανίστηκε ως μια ισχυρή ροή εισοδήματος, δυνητικά υπεύθυνη για μια τεράστια άνοδο της οικονομικής δραστηριότητας. Τα έσοδα από τον τουρισμό αυξήθηκαν κατά 164% μεταξύ 1959 και 1963, σηματοδοτώντας μια στροφή προς τη διαφοροποίηση - ένα ουσιαστικό βήμα για την Ελλάδα να μειώσει την εξάρτησή της από τη γεωργία (Έκθεση Διοικητή, 1963).

Πίνακας 4. *Μερίδια διαφόρων κατηγοριών επενδύσεων*

	1953-1957	1958-1963
Σύνολο επενδύσεων ως % του ΑΕΠ	14,9%	20,9%
Επενδύσεις εξοπλισμού ως % του ΑΕΠ	3,2%	4,5%
Ιδιωτικές επενδύσεις ως % του συνόλου επενδύσεων	72,3%	68,5%
Δημόσιες επενδύσεις ως % του συνόλου επενδύσεων	27,7%	31,6%
Επενδύσεις κατοικιών	50,8%	42,7%
Επενδύσεις εξοπλισμού	21,6%	21,7%
Βιομηχανικές επενδύσεις ως % του συνόλου επενδύσεων	11,8%	12,2%

Πηγή: Υπουργείο Συντονισμού 1976, Εκθέσεις Διοικητών για τα έτη 1953-1963.

3.3. Εφαρμογή οικονομικής πολιτικής από την ΤτΕ

Αν και σημειώθηκε σημαντική ανάπτυξη στους παραγωγικούς τομείς και στα νοικοκυριά, ο πληθωρισμός παρέμεινε μια σημαντική πρόκληση καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της δεκαετίας. Οι πληθωριστικές πιέσεις, εάν παρέμεναν ανεξέλεγκτες, θα μπορούσαν να απειλήσουν τα οικονομικά κέρδη που έχουν επιτευχθεί μέχρι τώρα. Η Τράπεζα της Ελλάδος αναγνώρισε ότι ενώ ενθάρρυνε την ανάπτυξη, έπρεπε επίσης να εφαρμόσει συνετή νομισματική πολιτική για τη διατήρηση της σταθερότητας (Έκθεση Διοικητή, 1960 - 1963).

3.3.1. Διαχείριση της νομισματικής προσφοράς

Η νομισματική πολιτική της Τράπεζας, κατά τα έτη που προηγήθηκαν μέχρι το 1963, επικεντρώθηκε κυρίως στη ρύθμιση του όγκου του νομίσματος σε κυκλοφορία (Ισολογισμοί ΤτΕ, 1953 - 1963). Τα προληπτικά μέτρα συνέβαλαν στο να διασφαλιστεί ότι οι αυξήσεις της προσφοράς χρήματος συμπίπτουν επαρκώς με τις αυξήσεις της παραγωγής, αποτρέποντας έτσι τον αφανή πληθωρισμό, ενώ ενισχύεται

η αγοραστική δύναμη. Τα στοιχεία του 1963 δείχνουν ότι ο όγκος της νομισματικής κυκλοφορίας διαχειριζόταν προσεκτικά, διατηρώντας αυστηρό έλεγχο για την αποφυγή πληθωριστικών πιέσεων στην οικονομία. Ο πληθωρισμός είχε δείξει σημάδια υποχώρησης, καθώς ο δείκτης τιμών χονδρικής ανέφερε αυξήσεις περίπου 60%, ενώ οι τιμές λιανικής παρουσίασαν αυξήσεις κοντά στο 10%. Ωστόσο, η Τράπεζα της Ελλάδος κατάφερε να μετριάσει αυτές τις πιέσεις με ποιοτικά μέτρα, με στόχο τη διατήρηση της νομισματικής σταθερότητας μέσω περιορισμένων πιστωτικών επεκτάσεων (Εκθεση Διοικητή, 1963, 15-23).

3.3.2. Συνεχής συνεισφορά του αγροτικού τομέα

Κινητήριος μοχλός στην αύξηση των οικονομικών του κράτους ήταν ο αγροτικός τομέας, ο οποίος συνέχισε να διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στην οικονομία. Οι βελτιώσεις στη γεωργική παραγωγικότητα μέσω της υιοθέτησης της τεχνολογίας και του εκσυγχρονισμού, αύξησαν δραματικά τις αποδόσεις. Η προσεκτική εξέταση των γεωργικών δεδομένων υποδηλώνει αύξηση άνω του 30% της παραγωγής σε κρίσιμες καλλιέργειες, όπως το σιτάρι, οι ελιές και ο καπνός, βασικά προϊόντα που τροφοδότησαν τόσο την εγχώρια κατανάλωση όσο και τις εξαγωγές. Οι βελτιώσεις στα περιθώρια κέρδους των γεωργικών προϊόντων όχι μόνο στήριξαν το εθνικό εισόδημα αλλά και εξασφάλισαν την επισιτιστική ασφάλεια, έναν απαραίτητο παράγοντα για τη σταθεροποίηση των τιμών. Τα μέτρα σταθεροποίησης των τιμών στο πλαίσιο των πολιτικών της Τράπεζας της Ελλάδος συμπλήρωσαν περαιτέρω τους παραγωγικούς τομείς, απορροφώντας τους κραδασμούς και επιτρέποντας ένα ευνοϊκό πληθωριστικό περιβάλλον (Εκθεση Διοικητή, 1963, 10-14).

3.3.3. Εξελίξεις στον τραπεζικό τομέα

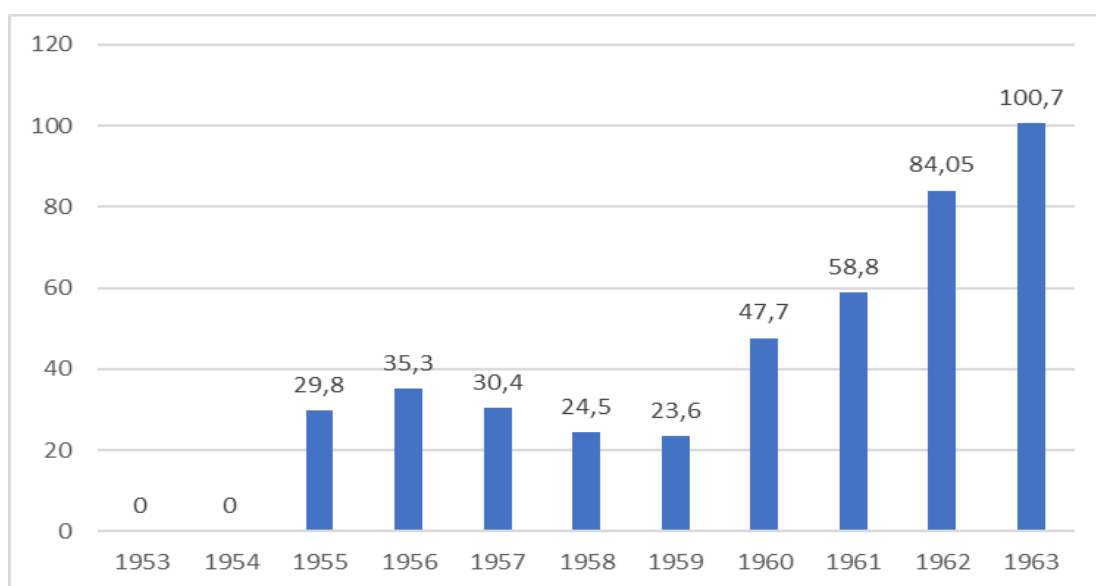
Η εξέλιξη του τραπεζικού τομέα κατά τη διάρκεια αυτής της δεκαετίας, συνέβαλε σημαντικά στην αποτελεσματική διαχείριση της νομισματικής πολιτικής. Η μείωση της εξάρτησης των εμπορικών τραπεζών από τα κεφάλαια της Τράπεζας της Ελλάδος, η οποία αυξήθηκε κατά περίπου 49% το 1954 λόγω της αξιοσημείωτης αύξησης των ιδιωτικών καταθέσεων, έθεσε τις βάσεις για ένα πιο ανεξάρτητο τραπεζικό περιβάλλον, ικανό να στηρίζει μια αναπτυσσόμενη οικονομία (Γενική Στατιστική Υπηρεσία, Υπουργείο Εθνικής οικονομίας, 1954). Την ίδια χρονιά, οι ιδιωτικές καταθέσεις αυξήθηκαν κατά 916,7 εκατ. δρχ. - μια σαφής ένδειξη της αποκατάστασης της εμπιστοσύνης του κοινού στο τραπεζικό σύστημα. Οι καταθέσεις ταμειωτηρίου σημείωσαν εκπληκτική αύξηση 980%, ενισχύοντας την οικονομική

ανάκαμψη (Έκθεση Διοικητή, 1954). Η επιτυχής διαχείριση των επιτοκίων επέτρεψε εκτεταμένες δυνατότητες χρηματοδότησης τόσο για επιχειρήσεις όσο και για ιδιώτες, με τις εμπορικές τράπεζες να χορηγούν ενεργά πιστώσεις σε ζωτικούς τομείς, όπως η γεωργία, η βιομηχανική παραγωγή και το εμπόριο.

3.3.4. Βιώσιμη ανάπτυξη

Μέχρι το 1963, το αποκορύφωμα των οικονομικών αλλαγών της δεκαετίας οδήγησε σε μια τροχιά βιώσιμης ανάπτυξης, που χαρακτηριζόταν από αυξημένη οικονομική διαφάνεια, βελτιωμένα εμπορικά ισοζύγια και σταδιακή ενσωμάτωση στις διεθνείς αγορές. Τα μέτρα που έλαβε η Τράπεζα της Ελλάδος ανέδειξαν μια καλά ενορχηστρωμένη προσέγγιση όχι μόνο για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στον τραπεζικό τομέα αλλά και για την ανάπτυξη πρωτοβουλιών που ενθάρρυναν ένα ζωντανό οικονομικό οικοσύστημα. Το ευνοϊκό ισοζύγιο πληρωμών που αναφέρθηκε το 1963 παρουσίασε αύξηση των εισπράξεων συναλλαγματικών διαθεσίμων, λόγω τόσο των υψηλότερων όγκων εξαγωγών όσο και της αναζωπύρωσης του τουρισμού (Ισολογισμός ΤτΕ, 1963). Αρνητικό στοιχείο όλων αυτών ήταν το κύμα φυγής προς κράτη της Ευρώπης (ιδιαίτερα προς Γερμανία και Βέλγιο) αλλά και προς την Αμερική, από μερίδα του πληθυσμού αναζητώντας ένα ακόμη καλύτερο μέλλον στην ξενιτιά.

Διάγραμμα 3. Εξωτερική μετανάστευση (Απόλυτοι αριθμοί σε χιλ. μεταναστών).

Πηγή: Υπουργείο Συντονισμού, Εκθέσεις Διοικητών ΤτΕ για τα έτη 1953-1963.

*(Δεν υπάρχουν στοιχεία για τα έτη 1953 και 1954).

Οι συνολικές πληρωμές για τρέχουσες συναλλαγές ανήλθαν σε περίπου 3,9 δισεκατομμύρια δολάρια - σηματοδοτώντας σημαντική βελτίωση στην καθαρή θέση σε σύγκριση με τα τέλη της δεκαετίας του 1950. Εν ολίγοις, η δεκαετία του 1953 έως το 1963 προανήγγειλε μια μεταμορφωτική περίοδο για την ελληνική οικονομία, υποστηριζόμενη από τις αποφασιστικές ενέργειες της Τράπεζας της Ελλάδος (Έκθεση Διοικήτη, 1953). Τα οικονομικά στοιχεία υπογραμμίζουν πως οι μεταρρυθμίσεις στις νομισματικές, δημοσιονομικές και εμπορικές πολιτικές θέτουν τα θεμέλια για βιώσιμη ανάπτυξη και βελτιωμένο βιοτικό επίπεδο. Ωστόσο, όπως έδειξαν οι τάσεις, η επαγρύπνηση έναντι των πληθωριστικών πιέσεων και άλλων μακροοικονομικών προκλήσεων θα παρέμενε πρωταρχικής σημασίας, καθώς η Ελλάδα συνέχιζε την πορεία της προς μεγαλύτερη οικονομική ανθεκτικότητα και σταθερότητα. Συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε ότι οι συνεισφορές της Τράπεζας της Ελλάδος κατά τη δεκαετία 1953-1963 ήταν καθοριστικές για τη διαμόρφωση του οικονομικού τοπίου της μεταπολεμικής Ελλάδας. Με την εφαρμογή αποφασιστικών νομισματικών πολιτικών, την προσαρμογή των συναλλαγματικών ισοτιμιών και τη σθεναρή διαχείριση των δημοσιονομικών μέτρων, η τράπεζα προώθησε ένα περιβάλλον σταθερότητας και ανάπτυξης. Τα ποσοτικά δεδομένα δείχνουν μια σαφή μετάβαση από μια οικονομικά αποδυναμωμένη κατάσταση σε μια κατάσταση που χαρακτηρίζεται από αύξηση της παραγωγικότητας, αυξημένο εθνικό εισόδημα και βελτιωμένο βιοτικό επίπεδο. Καθώς η Ελλάδα ακολουθεί τις μελλοντικές οικονομικές τροχιές, τα διδάγματα που αντλήθηκαν από αυτή τη δεκαετία του μετασχηματισμού επιδιώκουν να εξισορροπήσουν την ανάπτυξη με τη βιώσιμη οικονομική διαχείριση. Αυτή η διεξοδική ανάλυση που καλύπτει ολόκληρη τη δεκαετία τονίζει πώς η αλληλεπίδραση διαφόρων οικονομικών παραγόντων παρήγαγε μια συνεκτική αφήγηση ανάκαμψης, ανθεκτικότητας και ευανάγνωστης προόδου στο πλαίσιο των ιστορικών προκλήσεων που αντιμετώπιζε η Ελλάδα.

4. Κεφάλαιο 4^ο: Νομισματική πολιτική και χρηματοδότηση

4.1. Προγράμματα ανασυγκρότησης (1953-1963)

Ο απόηχος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου άφησε την Ελλάδα σε κατάσταση οικονομικής καταστροφής, απαιτώντας ολοκληρωμένες προσπάθειες ανοικοδόμησης. Μέχρι το 1950, δύο χρόνια μετά την εφαρμογή των διαφόρων προγραμμάτων ανασυγκρότησης, η πρόοδος που σημειώθηκε ήταν ουσιαστική αλλά αμαυρώθηκε από σημαντικές προκλήσεις. Η απορρόφηση της βοήθειας για την ανασυγκρότηση ήταν ιδιαίτερα περίπλοκη. Ενώ ο βιομηχανικός τομέας κατάφερε να απορροφήσει το μεγαλύτερο μέρος των κονδυλίων που διατέθηκαν για την ανασυγκρότηση, το συνολικό ποσοστό απορρόφησης στην ευρύτερη κρατική οικονομία παρέμεινε στάσιμο μόνο στο 19% (Στασινόπουλος, 2000, 20-21). Αυτή η διαφορά ανέδειξε την επείγουσα ανάγκη για αποτελεσματικές στρατηγικές για την ενίσχυση της χρήσης των διαθέσιμων πόρων, ιδιαίτερα στο πλαίσιο ενός έθνους που αγωνίζονταν να ανακτήσει την οικονομική του βάση.

Η κατάσταση επιδεινώθηκε από μια αισθητή αλλαγή στην αμερικανική εξωτερική πολιτική κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Αρχικά, οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν ένθερμοι υποστηρικτές της οικονομικής ανάκαμψης των κρατών που συμμετείχαν στον Β' ΠΠ στην Ευρώπη μέσω διαφόρων προγραμμάτων βοήθειας, συμπεριλαμβανομένου του Σχεδίου Μάρσαλ. Βέβαια, μέχρι το 1950, το επίκεντρο της αμερικανικής βοήθειας στράφηκε προς τη στρατιωτική υποστήριξη των ευρωπαϊκών κρατών, εκτρέποντας τους οικονομικούς πόρους μακριά από κρίσιμες πρωτοβουλίες οικονομικής ανάπτυξης (Σταθάκης, 2004, 366-367).

Αυτή η μετατόπιση δημιούργησε ένα περιβάλλον στο οποίο η Ελλάδα αντιμετώπισε φθίνουσα εξωτερική υποστήριξη, ενώ ταυτόχρονα αντιμετώπιζε την επείγουσα ανάγκη για οικονομική αναζωογόνηση. Ως απάντηση σε αυτές τις προκλήσεις, η κυβέρνηση Πλαστήρα (1951 – 1952) αναγνώρισε την αναγκαιότητα μιας πιο ισχυρής και στρατηγικής προσέγγισης για την οικονομική ανάκαμψη. Η κυβέρνηση αναζήτησε την τεχνογνωσία του Κυριάκου Βαρβαρέσου, διακεκριμένου οικονομολόγου και πρώην διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος. Ο Βαρβαρέσος είχε επιφορτιστεί με τη διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου σχεδίου οικονομικής

σταθεροποίησης και ανάπτυξης που θα μπορούσε να διαχειριστεί αποτελεσματικά τις πολύπλευρες προκλήσεις που αντιμετώπιζε το έθνος. Τον Ιανουάριο του 1952 παρουσίασε την έκθεσή του, γνωστή ως «*Έκθεση για το Οικονομικό Πρόβλημα της Ελλάδας*», η οποία σκιαγράφησε βασικές στρατηγικές για την οικονομική ανάκαμψη (Κωστής, 1988, 68). Στην έκθεση της ΤτΕ για το έτος 1959 (Έκθεση Διοικητή, 1959, 15) αναφέρεται ότι η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή που βρίσκεται στο τιμόνι του κράτους από το 1953, ανήγγειλε την υλοποίηση ενός προσωρινού πενταετούς προγράμματος για την οικονομική ανάπτυξη, καλύπτοντας στην περίοδο 1960-1964 και έχοντας ως στόχο την αύξηση των δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων, οδηγώντας στην αύξηση του ετήσιου εθνικού εισοδήματος περίπου 600 εκατομμύρια κατά μέσο όρο. Ο Βαρβαρέσος τάχθηκε υπέρ της αναδιάρθρωσης της δημόσιας διοίκησης για τη διευκόλυνση της πολιτικής και οικονομικής σταθερότητας. Μια καλά οργανωμένη κυβέρνηση θεωρήθηκε ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματική οικονομική διακυβέρνηση και σχεδιασμό. Η έκθεση τόνισε τη σημασία της ενίσχυσης των εισοδημάτων για τα πιο ευάλωτα τμήματα του πληθυσμού, αντιμετωπίζοντας έτσι τις κοινωνικές ανισότητες που είχαν επιδεινωθεί από τον πόλεμο (Κωστής, 1988, 70). Αναγνωρίζοντας τη φθίνουσα οικονομική στήριξη από τις Ηνωμένες Πολιτείες, ο Βαρβαρέσος συνέστησε στρατηγική απόσυρση από την εξάρτηση από την εξωτερική βοήθεια, προωθώντας την αυτάρκεια στην ελληνική οικονομία. Η έκθεση ζητούσε πρωτοβουλίες για την προώθηση μιας κουλτούρας αποταμίευσης μεταξύ των πολιτών, η οποία θα ήταν ζωτικής σημασίας για τη δημιουργία εγχώριου κεφαλαίου. Ο Βαρβαρέσος υπογράμμισε τον ρόλο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων ως κινητήριων μοχλών οικονομικής ανάπτυξης και απασχόλησης. Η έκθεση υποστήριξε την ιεράρχηση τομέων που θα μπορούσαν να προσφέρουν άμεσα απασχόληση και οικονομικά οφέλη, ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές. Ο Βαρβαρέσος επέκρινε την εστίαση σε έργα υποδομής μεγάλης κλίμακας, τα οποία συχνά απορρόφησαν τεράστιους πόρους χωρίς να αποφέρουν άμεσες αποδόσεις. Η έκθεση ενθάρρυνε την ανάπτυξη βιομηχανιών μικρότερης απορρόφησης κεφαλαίων που θα μπορούσαν να προσφέρουν θέσεις εργασίας και να τονώσουν τις τοπικές οικονομίες. (Βαρβαρέσος, 2002, 11-13). Οι συστάσεις του Βαρβαρέσου προκάλεσαν σημαντική συζήτηση στην ελληνική οικονομική κοινότητα. Οι υποστηρικτές της εκβιομηχάνισης, όπως ο Ξενοφών Ζολώτας, υποστήριξαν την αύξηση των βιομηχανικών επενδύσεων ως μέσο για την τόνωση της αγροτικής ανάπτυξης και της εξαγωγικής ικανότητας (Ζολώτας, 1997, 158-175). Ο Ζολώτας, ο οποίος είχε προηγουμένως παραιτηθεί από τη θέση του ως αντιπρόεδρος του

Ανώτατου Συμβουλίου Ανασυγκρότησης, πίστευε ότι η αμερικανική βοήθεια θα μπορούσε να διευκολύνει την ταχεία βιομηχανική ανάπτυξη, ωφελώντας τελικά και τον αγροτικό τομέα (Κωστής, 1988, 80-81). Αυτός ο ισχυρισμός ανέδειξε ένα ευρύτερο ιδεολογικό χάσμα μεταξύ των οικονομολόγων σχετικά με την πορεία προς την οικονομική ανάκαμψη. Η συζήτηση γύρω από την οικονομική στρατηγική κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, δεν ήταν απλώς ακαδημαϊκή. Είχε πραγματικές επιπτώσεις στη διαμόρφωση και εφαρμογή πολιτικής. Η ένταση μεταξύ της προσεκτικής και προσανατολισμένης στην ανάπτυξη προσέγγισης του Βαρβαρέσου και της επικεντρωμένης στην προοπτική εκβιομηχάνισης των σύγχρονων οικονομολόγων, υπογράμμισε την πολυπλοκότητα του οικονομικού τοπίου της Ελλάδας στις αρχές της δεκαετίας του 1950. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής αντιμετώπισαν αυτές τις διαφορετικές απόψεις με σκεπτικισμό, ενώ ταυτόχρονα έβλεπαν τις πειστικές ανάγκες μιας οικονομίας, που είχε καταστραφεί από τον πόλεμο, να εξελιχθεί.

Πίνακας 5. Πρόγραμμα ανασυγκρότησης, οικονομικά στοιχεία (1953-1958)

Έτος	Απορρόφηση βοήθειας ανασυγκρότησης (%)	Αύξηση βιομηχανικής παραγωγής (%)	Αύξηση αγροτικής παραγωγής (%)
1953	19%	2%	3%
1954	25%	4%	5%
1955	30%	3%	6%
1956	35%	5%	7%
1957	40%	6%	8%
1958	45%	7%	9%

Πηγή: Εκθέσεις Διοικητών για τα έτη 1953 -1958.

Ακόμη, η περίοδος μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο σηματοδότησε μια εποχή βαθιών μετασχηματισμών στην Ελλάδα, που χαρακτηρίστηκε από ισχυρές προσπάθειες ανοικοδόμησης, λόγω των εκτεταμένων καταστροφών που προκλήθηκαν κατά τον πόλεμο και τον μετέπειτα Εμφύλιο Πόλεμο. Τα χρόνια από το 1953 έως το 1958 ήταν κομβικά, καθώς αντιμετώπισαν την εφαρμογή μιας σειράς προγραμμάτων

ανασυγκρότησης με στόχο την ανάκαμψη της εθνικής οικονομίας, την αντιμετώπιση των ελλειμματικών υποδομών και την αποκατάσταση των δημόσιων υπηρεσιών. Το Ελληνικό Εθνικό Πρόγραμμα Ανασυγκρότησης αποτελεί παράδειγμα της δέσμευσης της τότε κυβέρνησης για οικονομική ανάκαμψη, με σημαντική έμφαση στην αύξηση των δημοσίων επενδύσεων. Στην αποκατάσταση ζωτικής σημασίας υποδομών — όπως δρόμοι, γέφυρες, σχολεία και νοσοκομεία — δόθηκε άμεση προτεραιότητα, καθώς ήταν θεμελιώδης για την προώθηση της οικονομικής δραστηριότητας και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών. Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος του 1958, οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (εξαιρουμένων των πλοίων) αυξήθηκαν από 16,5% του εθνικού εισοδήματος το 1957 σε 17,2% το 1958, αντανakλώντας μια αυξημένη εστίαση στην οικονομική ανάπτυξη και ανάκαμψη (Έκθεση Διοικητή, 1958, 15). Αυτή η τροχιά έδειξε ότι οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής αναγνώρισαν την ανάγκη για συνεχείς επενδύσεις, για να καταλήξουν στην ανάπτυξη. Οι δημόσιες επενδύσεις σημείωσαν σημαντική αύξηση κατά την περίοδο αυτή. Τα κεφάλαια κατευθύνθηκαν όχι μόνο για την αποκατάσταση της φυσικής υποδομής αλλά και για την ενίσχυση των δημόσιων υπηρεσιών, αποκαθιστώντας έτσι κρίσιμες κοινωνικές λειτουργίες, που είχαν διαταραχθεί κατά τα χρόνια της σύγκρουσης. Η αύξηση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου σηματοδότησε μια κυβερνητική στρατηγική που είχε ως στόχο την τόνωση της απασχόλησης, τη βελτίωση της παραγωγικότητας και, τελικά, την τόνωση της εμπιστοσύνης και των δαπανών των καταναλωτών.

Πίνακας 6.Βασικοί οικονομικοί δείκτες των προγραμμάτων ανασυγκρότησης

Έτος	Επένδυση πάγιου κεφαλαίου (% του εθνικού εισοδήματος)	Ρυθμός ανάπτυξης εθνικού εισοδήματος (%)
1959	17,5	4,0
1960	18,9	4,5
1961	18,5	5,0
1962	19,0	5,5
1963	20,0	6,0

Πηγή: Εκθέσεις Διοικητών ΤτΕ 1959 – 1963.

Η σταδιακή αύξηση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό του εθνικού εισοδήματος από το 1959 έως το 1963 καταδεικνύει τη θετική τροχιά της οικονομικής ανάκαμψης. Η άνοδος των ρυθμών αύξησης του εθνικού εισοδήματος συσχετίζεται με την ενίσχυση των προγραμμάτων ανασυγκρότησης. Καθώς οι δημόσιες επενδύσεις ενθάρρυναν την ανάπτυξη, τομείς, όπως η μεταποίηση και η γεωργία, άρχισαν να ακμάζουν, συμβάλλοντας σημαντικά στο συνολικό οικονομικό τοπίο.

4.2. Χρηματοδότηση μέσω της αμερικανικής βοήθειας από το 1953-1963.

Η αμερικανική βοήθεια ήταν καθοριστικής σημασίας για τη χρηματοδότηση των προσπαθειών ανάκαμψης της Ελλάδας κατά τη δεκαετία του 1950. Αυτή η υποστήριξη, κυρίως μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ, παρείχε ουσιαστικούς πόρους για την ανοικοδόμηση των υποδομών και την τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης. Η αρχική εισροή βοήθειας έδωσε τη δυνατότητα στην ελληνική κυβέρνηση να αναλάβει ζωτικής σημασίας έργα ανοικοδόμησης αλλά από το 1955 το ποσό της βοήθειας άρχισε να μειώνεται σημαντικά. Για παράδειγμα, η κυβέρνηση έλαβε μόνο 21 εκατομμύρια δολάρια σε βοήθεια για το οικονομικό έτος 1955-56, σε σύγκριση με 99 εκατομμύρια δολάρια τα προηγούμενα χρόνια (Ισολογισμός ΤτΕ, 1955, 33-35). Αυτή η πτώση παρουσίασε σοβαρές προκλήσεις για τις συνεχιζόμενες προσπάθειες ανάκαμψης. Παρά τη μείωση της αμερικανικής υποστήριξης, η ελληνική κυβέρνηση αναγνώρισε την αναγκαιότητα συνέχισης των προσπαθειών ανασυγκρότησης. Η εξάρτηση από την ξένη βοήθεια κατέστησε αναγκαία μια στρατηγική στροφή προς τη δημιουργία εσωτερικών κεφαλαίων μέσω δημόσιων αποταμιεύσεων και επενδύσεων. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής κατάλαβαν ότι για να δημιουργηθεί ένα βιώσιμο οικονομικό περιβάλλον, ήταν απαραίτητο να προωθηθεί η αυτάρκεια και να μειωθεί η εξάρτηση από την εξωτερική οικονομική στήριξη. Αυτό σήμαινε την ενίσχυση των τοπικών βιομηχανιών, την ενίσχυση της αγροτικής παραγωγικότητας και την ενθάρρυνση της συμμετοχής των πολιτών στις οικονομικές δραστηριότητες (Εκθεση Διοικητή, 1953, XXII- XXVI), Ισολογισμοί ΤτΕ, (1954, 19-20), (1955, 33-35), (1956, 29-31), (1957, 45-46), (1958, 63-64), (1959, 53-55), (1960, 45-46), (1961, 54-57), (1962, 52-54), (1963, 54-56). Ως απάντηση στις προκλήσεις που έθεσε η μείωση της αμερικανικής βοήθειας, η ελληνική κυβέρνηση εφάρμοσε διάφορες μεταρρυθμίσεις με στόχο τη βελτίωση των οικονομικών συνθηκών της χώρας. Αυτές περιελάμβαναν φορολογικές μεταρρυθμίσεις, που αποσκοπούσαν στην αύξηση των κρατικών

εσόδων, και μέτρα για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Η κυβέρνηση εργάστηκε για να δημιουργήσει ένα πιο ευνοϊκό κλίμα για τις επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα, αναγνωρίζοντας ότι ένας ισχυρός ιδιωτικός τομέας θα ήταν ζωτικής σημασίας για τη μακροπρόθεσμη οικονομική σταθερότητα (Εκθεση Διοικητή, 1953, XXII- XXVI).

Πίνακας 7. Αμερικανική βοήθεια στην Ελλάδα (1953-1958)

Έτος	Συνολική αμερικανική βοήθεια (εκατομμύρια \$)	Ποσοστό του ΑΕΠ (%)
1953	80	10
1954	70	9
1955	51	6
1956	69	7
1957	70	8
1958	55	5

Πηγή: Εκθέσεις Διοικητών ΤτΕ 1953 – 1958.

Στο μεταπολεμικό πλαίσιο, η χρηματοδότηση της αμερικανικής βοήθειας αναδείχθηκε ως ακρογωνιαίος λίθος της οικονομικής σταθεροποίησης και ανάκαμψης της Ελλάδας από το 1953 έως το 1958 ,για να διαφοροποιήσει την οικονομία της και να ενσωματωθεί στην ευρύτερη ευρωπαϊκή αγορά. Το 1958, η χρηματοδότηση της αμερικανικής βοήθειας ανήλθε σε περίπου 178 εκατομμύρια δολάρια, η οποία ήταν αποφασιστικής σημασίας για την αντιμετώπιση άμεσων αναγκών υποδομής και τη διευκόλυνση μακροπρόθεσμων αναπτυξιακών έργων (Εκθεση Διοικητή, 1953, XXII- XXVI). Αυτή η βοήθεια δεν ήταν απλώς μια μεταφορά πόρων αλλά αντιπροσώπευε μια ευρύτερη στρατηγική για τη σταθεροποίηση ενός βασικού συμμάχου στον Ψυχρό Πόλεμο και την ενίσχυση της οικονομικής ανθεκτικότητας ενάντια στην εξάπλωση του κομμουνισμού. Τα διαρθρωτικά στοιχεία της βοήθειας των ΗΠΑ διευκόλυναν σημαντικές προόδους σε πολλούς τομείς, συμπεριλαμβανομένων των μεταφορών, της εκπαίδευσης και της υγειονομικής περίθαλψης. Τα προγράμματα που επικεντρώθηκαν στον εκσυγχρονισμό της γεωργίας και την τόνωση της βιομηχανικής ανάπτυξης ήταν επίσης ζωτικής σημασίας. Επιπλέον, το καθεστώς της βοήθειας διευκόλυνε την ίδρυση εγχώριων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, τα οποία συνέβαλαν στην ενίσχυση της διαθεσιμότητας πιστώσεων και στη στήριξη των τοπικών επιχειρήσεων (Εκθεση Διοικητή, 1953, XXII- XXVI).

Πίνακας 8.Χρηματοδότηση βοήθειας των ΗΠΑ στην Ελλάδα (1959-1963)

Έτος	Συνολική χρηματοδότηση βοήθειας των ΗΠΑ (σε εκατομμύρια \$)	Περιοχές εστίασης
1959	160	Υποδομές, δημόσια υγεία, εκπαίδευση
1960	145	Στέγαση, ανάπτυξη γεωργίας
1961	130	Βιομηχανική ανάπτυξη, μεταφορές
1962	120	Κοινωνικά προγράμματα, αγροτική ανάπτυξη
1963	95	Οικονομική σταθεροποίηση, τουριστική ενίσχυση

Πηγή: *Εκθέσεις Διοικητών ΤτΕ (1959-1963).

** Ισολογισμοί: (1959, 53-55), (1960, 45-56), (1961, 54-57), (1962, 52-54), (1963, 54-56).

Η συνεπής κατανομή της χρηματοδότησης της βοήθειας των ΗΠΑ στις αρχές της δεκαετίας του 1960, υπογραμμίζει τον ρόλο της στην προώθηση πρωτοβουλιών ανάκαμψης. Η μείωση της βοήθειας τα επόμενα χρόνια, ως αποτέλεσμα μιας νέας χάραξης εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, με την πάροδο του χρόνου αντανακλά και την αυξανόμενη αυτοδυναμία της ελληνικής οικονομίας, η οποία, αν και εξακολουθεί να εξαρτάται από την εξωτερική βοήθεια, άρχισε να δείχνει σημάδια ωριμότητας μέσω των δικών της προγραμμάτων οικονομικής ανάπτυξης.

4.3. Αγορά, επιτόκια, μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση

Η ελληνική οικονομία τη δεκαετία του 1950 παρουσίασε μια πολύπλοκη και δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ επιτοκίων και διαθεσιμότητας κεφαλαίων μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης. Η Τράπεζα της Ελλάδος διαδραμάτισε

καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της νομισματικής πολιτικής κατά την περίοδο αυτή, με επίκεντρο την παροχή πιστώσεων σε βιομηχανικούς και αγροτικούς τομείς (Ψαλιδόπουλος, 2014, 227). Οι πολιτικές της τράπεζας στόχευαν στην τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης, ενώ παράλληλα αντιμετώπιζε τις προκλήσεις που έθετε ο πληθωρισμός και η νομισματική σταθερότητα. Μέχρι το 1956, η χρηματοδότηση της βιομηχανίας είχε αυξηθεί κατά 11%, ενώ η αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής παρέμεινε σχεδόν στάσιμη σε μόλις 2-3%. Αυτή η απόκλιση δημιούργησε ανησυχίες σχετικά με την αποτελεσματικότητα της κατανομής πιστώσεων και τον κίνδυνο υπερχρέωσης μεταξύ των επιχειρήσεων. Η Τράπεζα της Ελλάδος υποστήριξε μια πιο πειθαρχημένη προσέγγιση στη διανομή πιστώσεων, τονίζοντας την ανάγκη να επικεντρωθούν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα σε παραγωγικές επενδύσεις και όχι σε κερδοσκοπικά εγχειρήματα (Ψαλιδόπουλος, 2014, 228). Ως απάντηση στις οικονομικές προκλήσεις, η Τράπεζα της Ελλάδος εφάρμοσε μέτρα σταθεροποίησης των επιτοκίων. Τα επιτόκια των δανείων μειώθηκαν σταδιακά από 12% σε 9%, με στόχο την τόνωση του δανεισμού και των επενδύσεων. Αυτή η αλλαγή πολιτικής συνέβαλε στην αύξηση των ιδιωτικών καταθέσεων, οι οποίες αυξήθηκαν κατά περίπου 49% το 1954, ενισχύοντας έτσι την ικανότητα των εμπορικών τραπεζών να χρηματοδοτούν παραγωγικές δραστηριότητες (Εκθεση Διοικητή, 1956, 40-53). Οι προσπάθειες της τράπεζας να μειώσουν τα επιτόκια και να προωθήσουν τον δανεισμό ήταν ζωτικής σημασίας για την ενθάρρυνση των επιχειρήσεων να επενδύσουν στην ανάπτυξη και την επέκταση. Ωστόσο, παρέμειναν ανησυχίες σχετικά με τη βιωσιμότητα αυτής της ανάπτυξης, ιδίως υπό το φως του αργού ρυθμού αύξησης της βιομηχανικής παραγωγής. Η Τράπεζα της Ελλάδος αναγνώρισε τη σημασία της στενής παρακολούθησης της κατανομής των πιστώσεων, για να διασφαλιστεί ότι τα κεφάλαια κατευθύνονται σε τομείς που θα αποφέρουν απτά οικονομικά οφέλη (Εκθεση Διοικητή, 1955, 39-42).

Πίνακας 9.Επιτόκια και τάσεις χρηματοδότησης (1953-1963).

Έτος	Συνολική τραπεζική χρηματοδότηση (σε εκ. δρχ. και %)	Αύξηση ιδιωτικών καταθέσεων (σε εκ. δρχ. και %)	Καταθέσεις ταμειευτηρίου (σε εκ. δρχ. και %)
1954	951 (12%)	705	-

1955	1.187 (11,2%)	1.018	-
1956	3.109 (26,6%)	1.315	1.484
1957	3.996 (27,3)	3.292	2.345 (133,4%)
1958	3.333 (17,8%)	2.421	1.668 (40%)
1959	2.504 (11,3%)	3.596 (35,8%)	2.773 (48%)
1960	4.229 (17,3%)	3.005 (22%)	2.292 (26,8%)
1961	3.692 (12,9%)	3.090 (18,6%)	2.035 (18,8%)
1962	5.449 (16,8%)	5.011 (25,4%)	1.194 (33,8%)
1963	7.409 (19,6%)	5.929 (24%)	4.311 (62%)

Πηγή: Εκθέσεις Διοικητών ΤτΕ (1954-1963).

Κατά την περίοδο από το 1953 έως το 1958, το μέσο επιτόκιο της μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης σταθεροποιήθηκε γύρω στο 7,5%, το οποίο ήταν σύμπτωμα τόσο των πληθωριστικών πιέσεων όσο και των εσκεμμένων κυβερνητικών προσπαθειών για σταθεροποίηση της οικονομίας (Εκθεση Διοικητή, 1959, 53-57). Αναγνωρίζοντας την ανάγκη για μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση για τη στήριξη της οικονομικής ανάπτυξης, η ελληνική κυβέρνηση κατέβαλε συντονισμένες προσπάθειες για τη βελτίωση της διαθεσιμότητας πιστώσεων για τις επιχειρήσεις και τα έργα υποδομής.

Η αύξηση της μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης, που συμπληρώνεται από την αμερικανική βοήθεια και τις εγχώριες επενδύσεις, επέτρεψε στους επιχειρηματίες να επενδύσουν σε επεκτάσεις, βελτιώσεις και νέα εγχειρήματα, ενισχύοντας τη συνολική παραγωγικότητα και την οικονομική δραστηριότητα. (Ψαλιδόπουλος, 2008, 51). Τα πρότυπα που καθιερώθηκαν κατά τη διάρκεια αυτών των ετών, έθεσαν τις βάσεις για μια δομημένη προσέγγιση στη ρύθμιση των επιτοκίων και των συνθηκών της αγοράς. Μέχρι το 1959 οι συζητήσεις σχετικά με τη θέσπιση ρυθμιστικών πλαισίων με στόχο τη μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση ήταν κρίσιμες, για την ενίσχυση ενός κλίματος δημοσιονομικών πολιτικών, φιλικών προς τις επενδύσεις. Ο αντίκτυπος των μειωμένων επιτοκίων ήταν εμφανής στην άνθηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, οι οποίες απέκτησαν μεγαλύτερη πρόσβαση σε πιστώσεις για πρώτη φορά μετά τον πόλεμο. (Ιορδάνογλου, 2004^α, 84).

Πίνακας 10. *Μακροπρόθεσμη και βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση*

Έτος	Μακροπρόθεσμη	Βραχυπρόθεσμη
------	---------------	---------------

	χρηματοδότηση στην οικονομία (σε εκ. δρχ. και %)	χρηματοδότηση στην οικονομία (σε εκ. δρχ. και %)
1955	393 (12,4%)	1.612 (21,3%)
1956	543,7 (15,3 %)	1.76,1 (16,6%)
1957	542 (12,6%)	3.178 (31%)
1958	1.118 (23%)	2.142 (15,2%)
1959	1.604 (26,8%)	752 (4,5%)
1960	1.711 (23%)	2.032 (12,3%)
1961	1.792,1 (19,6)	1.651,8 (8,9%)
1962	1.396 (12,8%)	1.396 (12,8%)
1963	1.717 (14%)	1.717 (14,0%)

Πηγή: Εκθέσεις Διοικητών ΤτΕ (1955-1963).

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 10, η σταδιακή μείωση των μέσων επιτοκίων από το 1959 έως το 1963 ενθάρρυνε μια σημαντική αύξηση στη μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση που κατευθυνόταν προς την οικονομία. Αυτή η τολμηρή στρατηγική απόφαση, όχι μόνο επηρέασε την άμεση οικονομική ανάκαμψη, αλλά ενίσχυσε και την εμπιστοσύνη μεταξύ των επενδυτών και των επιχειρηματιών, κάτι που θα ήταν καθοριστικό για τη βιώσιμη ανάπτυξη τα επόμενα χρόνια.

4.4. Συμβολή της Τράπεζας της Ελλάδος στον μηχανισμό ανάκαμψης του κράτους

Η Τράπεζα της Ελλάδος διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στη διευκόλυνση της ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας μέσω των νομισματικών πολιτικών και των προγραμμάτων οικονομικής βοήθειας. Αρχικά επικεντρώθηκε στην παροχή βραχυπρόθεσμων πιστώσεων, για την τόνωση της βιοτεχνίας και τη μείωση της ανεργίας. Ωστόσο, υπήρξε μια αυξανόμενη αναγνώριση της ανάγκης για μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα δάνεια ,για τη στήριξη της ανάπτυξης υποδομών και της βιομηχανικής επέκτασης (Ψαλιδόπουλος, 2014, 229-231).Μέχρι το 1956 η Τράπεζα της Ελλάδος είχε αναθεωρήσει τις δανειοδοτικές της πολιτικές, εστιάζοντας στη χρηματοδότηση παραγωγικών επενδύσεων, που θα απέφεραν μακροπρόθεσμα οφέλη για την οικονομία. Αυτή η στρατηγική στροφή αντικατοπτρίστηκε στην αυξημένη κατανομή κεφαλαίων στον αγροτικό τομέα, όπου η τράπεζα στόχευε στην ενίσχυση της παραγωγής μέσω της πιστωτικής στήριξης (Έκθεση Διοικητή, 1956, 12-

17). Οι προσπάθειες της τράπεζας να αυξήσει τη χρηματοδότηση της γεωργίας ήταν κρίσιμες, σε μια χώρα όπου η γεωργία ήταν πρωταρχική πηγή απασχόλησης και οικονομικής σταθερότητας. Παρά τις προσπάθειες αυτές, η εξάρτηση των αγροτών από τις εμπορικές τράπεζες για χρηματοδότηση παρέμεινε ανησυχητική, καθώς η ικανότητά τους να παρέχουν δάνεια συχνά παρεμποδιζόταν από την κακή ρευστότητα και την υψηλή εξάρτηση από την Τράπεζα της Ελλάδος. Ωστόσο, η τράπεζα εργάστηκε για να μειώσει αυτή την εξάρτηση ενθαρρύνοντας τις επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα και προωθώντας την αποταμίευση στους πολίτες (Ψαλιδόπουλος, 2014, 238). Ο στόχος ήταν να δημιουργηθεί μια αυτοσυντηρούμενη οικονομία, ικανή να αντιμετωπίσει εξωτερικούς κραδασμούς. Ένα από τα αξιοσημείωτα επιτεύγματα της Τράπεζας της Ελλάδος κατά την περίοδο αυτή, ήταν η θέσπιση πλαισίου αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας και διοχέτευσης κεφαλαίων σε βιώσιμα έργα. Δίνοντας έμφαση στη σημασία της χρηματοοικονομικής πειθαρχίας και των συνετών πρακτικών δανεισμού, η τράπεζα στόχευσε να μετριάσει τους κινδύνους που συνδέονταν με τον υπερβολικό δανεισμό και να διασφαλίσει ότι οι πιστώσεις κατανέμονταν αποτελεσματικά στην οικονομία. Η περίοδος μεταξύ 1953 και 1958 ήταν μια εποχή προσαρμογών για την ελληνική οικονομία, που χαρακτηρίστηκε από σημαντικές προκλήσεις και στρατηγικές προσαρμογές στη νομισματική πολιτική και τη χρηματοοικονομική διαχείριση (Εκθέσεις Διοικητών, 1953, XXII- XXXI), (1954, 12-15), (1955, 11-15), (1956, 12-17), (1957, 11-15), (1958, 10-18). Τα προγράμματα ανασυγκρότησης έθεσαν τα θεμέλια για μελλοντική οικονομική ανάπτυξη, ενώ οι πρωτοβουλίες της Τράπεζας της Ελλάδος στη χρηματοδότηση και την κατανομή πιστώσεων ήταν καθοριστικές για την οδήγηση της χώρας προς την ανάκαμψη. Η αλληλεπίδραση της αμερικανικής βοήθειας, των εσωτερικών μεταρρυθμίσεων και των συνετών νομισματικών πολιτικών έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του οικονομικού τοπίου της Ελλάδας κατά τη διάρκεια αυτής της κρίσιμης περιόδου. Σε όλη τη διαδικασία ανάκαμψης, η Τράπεζα της Ελλάδος χρησίμευσε ως κρίσιμη σταθεροποιητική δύναμη στο οικονομικό τοπίο της χώρας. Οι ικανότητές της στη διαχείριση της νομισματικής πολιτικής και στην επίβλεψη της κατανομής πιστώσεων ήταν ουσιαστικές για την αντιμετώπιση των περίπλοκων προκλήσεων, που έθετε η μεταπολεμική ανάκαμψη. Μεταξύ 1953 και 1958, ο ρόλος της τράπεζας περιελάμβανε τη στενή διαχείριση εργαλείων νομισματικής πολιτικής, με στόχο τον έλεγχο του πληθωρισμού, τη σταθεροποίηση του εθνικού νομίσματος και τη διευκόλυνση των παραγωγικών επενδύσεων (Εκθεση Διοικητή, 1953, XXII- XXXI). Σύμφωνα με τις ετήσιες εκθέσεις της, η Τράπεζα της Ελλάδος έδωσε προτεραιότητα

στην έκδοση πιστώσεων, που στόχευαν σε βασικούς τομείς, καθώς η απασχόληση και η παραγωγικότητα χρειάζονταν επείγουσα προσοχή ενόψει των συνεχιζόμενων προκλήσεων. Μέχρι το 1959, η συνολική χρηματοδότηση από την Τράπεζα της Ελλάδος είχε φτάσει περίπου τα 49 εκατομμύρια δραχμές, ενισχύοντας ουσιαστικά τις στρατηγικές οικονομικής σταθεροποίησης της κυβέρνησης (Έκθεση Διοικητή, 1960, 12-19). Η τράπεζα προσπάθησε να υποκινήσει μια δυναμική ελεγχόμενης νομισματικής επέκτασης, η οποία ήταν κρίσιμη στο να επιτρέψει σε αναπτυσσόμενες βιομηχανίες να εξελιχθούν, αντιμετωπίζοντας τις άμεσες δημόσιες ανάγκες. Ο γενικός στόχος των πολιτικών της ήταν να τονώσει την οικονομική δραστηριότητα, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι ο πληθωρισμός θα παρέμενε διαχειρίσιμος - μια πράξη εξισορρόπησης που ήταν υψίστης σημασίας - δεδομένου του ιστορικού οικονομικού πλαισίου (Έκθεση Διοικητή, 1960 28-30).

Πίνακας 11. Δανειοδότηση της ΤτΕ σε παραγωγικούς τομείς (1959-1963)

Έτος	Σύνολο εκδοθέντων δανείων (Εκατομμύρια δραχμές)	Περιοχές εστίασης
1959	49	Βιομηχανικός τομέας, γεωργία
1960	55	Υποδομές, εξαγωγές
1961	60	Κατασκευή, υπηρεσίες
1962	70	Στέγαση, κοινωνικά προγράμματα
1963	75	Οικονομική σταθεροποίηση, τουρισμός

Πηγή: Εκθέσεις Διοικητών ΤτΕ 1959-1963.

Η προοδευτική αύξηση των δανείων που εκδόθηκαν από την Τράπεζα της Ελλάδος από το 1959 έως το 1963 απεικονίζει μια συστηματική προσέγγιση για τη διασφάλιση της ρευστότητας στην οικονομία. Καθώς τομείς όπως η γεωργία και η μεταποίηση

άρχισαν να επιδεικνύουν δυνητικές αναπτυξιακές τροχιές, η τράπεζα ανακατεύθυνε τις πρώτες επενδύσεις σε αυτούς τους κομβικούς τομείς, ενισχύοντας μια διαφορετική οικονομική βάση. Συνολικά, η ενσωμάτωση των προγραμμάτων ανασυγκρότησης, η βοήθεια των ΗΠΑ, οι υποστηρικτικές συνθήκες της αγοράς και ο σταθεροποιητικός ρόλος της Τράπεζας της Ελλάδος ώθησαν την Ελλάδα σε σημαντική οικονομική ανάκαμψη. Η αλληλεπίδραση αυτών των παραγόντων έθεσε το θεμέλιο πάνω στο οποίο θα χτιζόταν και θα εξελισσόταν η ελληνική οικονομία, οδηγώντας τελικά σε αύξηση της ανθεκτικότητας (Εκθέσεις Διοικητών, 1959, 12-15), (1960, 12-16), (1961, 15-19), (1962, 13-17), (1963, 15-18). Καθώς πλησίαζαν τα τέλη της δεκαετίας του 1960, η Ελλάδα ήρθε αντιμέτωπη και με νέες οικονομικές προκλήσεις, συμπεριλαμβανομένης της περιφερειακής αστάθειας και των εξωτερικών διακυμάνσεων. Η συνεχής επαγρύπνηση για την προσαρμογή των οικονομικών στρατηγικών, παρέμεινε ουσιαστική για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και της σταθερότητας σε έναν όλο και πιο διασυνδεδεμένο κόσμο (Εκθεση Διοικητή, 1960, 17). Τελικά, οι προσπάθειες διαφόρων ενδιαφερομένων - συμπεριλαμβανομένων κυβερνητικών αξιωματούχων, οικονομολόγων και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων - συνέβαλαν σε μια σταδιακή ανάκαμψη θέτοντας τα θεμέλια για επακόλουθη οικονομική ανάπτυξη τα επόμενα χρόνια. Καθώς η Ελλάδα εντασσόταν στο διεθνή καταμερισμό εργασίας, τα διδάγματα που αντλήθηκαν κατά τη διάρκεια αυτής της προκλητικής περιόδου θα αποδεικνύονταν ανεκτίμητα για την καθοδήγηση της μελλοντικής οικονομικής πολιτικής και τη διασφάλιση ότι το έθνος θα μπορούσε να προσαρμοστεί στο εξελισσόμενο παγκόσμιο οικονομικό τοπίο. Η έμφαση στη βιώσιμη ανάπτυξη, η χρηματοοικονομική πειθαρχία και η σημασία της ενίσχυσης ενός ισχυρού ιδιωτικού τομέα, θα παραμείνουν κεντρικές αρχές της οικονομικής στρατηγικής της Ελλάδος τις επόμενες δεκαετίες.

5. Κεφάλαιο 5^ο: Η εξέλιξη της παγκόσμιας και ελληνικής οικονομίας από το 1953 έως το 1963.

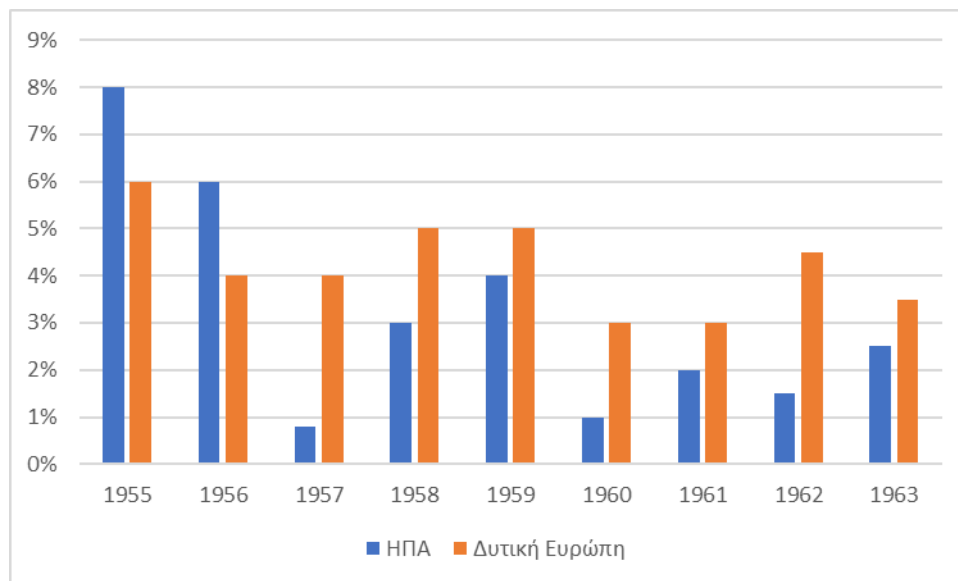
5.1. Εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο

Η δεκαετία από το 1953 έως το 1963 σημαδεύτηκε από σημαντικές οικονομικές εξελίξεις παγκοσμίως, που χαρακτηρίζονται από ανάκαμψη, επέκταση, διακυμάνσεις και μια πολύπλοκη αλληλεπίδραση εγχώριων και διεθνών παραγόντων. Αυτή η περίοδος περιλάμβανε κρίσιμους μετασχηματισμούς στο παγκόσμιο εμπόριο, αλλαγές στη βιομηχανική παραγωγή, την άνοδο της πολυμερούς συνεργασίας και την εξέλιξη των νομισματικών σχέσεων. Αυτή η ανάλυση εστιάζει κυρίως στις οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν στα μεγάλα βιομηχανικά έθνη, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Δυτική Ευρώπη, ενώ παράλληλα εξετάζει τις επιπτώσεις σε άλλα μέρη του κόσμου.

Το έτος 1954 σηματοδότησε την αρχή της οικονομικής ανάκαμψης για πολλές χώρες στη μεταπολεμική εποχή. Η παγκόσμια οικονομία έβγαινε αργά αλλά σταθερά από τις καταστροφικές συνέπειες του πολέμου, με τα βιομηχανικά έθνη, ιδιαίτερα τις ΗΠΑ και τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, να αρχίζουν να παρουσιάζουν ανοδικές τάσεις στην παραγωγή και την κατανάλωση. Μετά από μια δύσκολη περίοδο στις αρχές της δεκαετίας του 1950, η οικονομία των ΗΠΑ άρχισε να παρουσιάζει σημάδια σταθερότητας. Ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής, ο οποίος είχε συρρικνωθεί το 1953, ανέκαμψε σχεδόν κατά 10% το 1954, λόγω της αυξανόμενης καταναλωτικής

ζήτησης και της σημαντικής αύξησης των επενδύσεων κεφαλαίου (Εκθεση Διοικητή, 1954, 22). Πολλά κράτη της Δυτικής Ευρώπης χρησιμοποίησαν τα οφέλη του Σχεδίου Μάρσαλ και άλλων αμερικανικών προγραμμάτων οικονομικής βοήθειας, για να ανοικοδομήσουν τις οικονομίες τους. Τα αποτελέσματα ήταν εμφανή, με σημαντικότερο όλων, την αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής κατά περίπου 9%. Το διεθνές νομισματικό σύστημα που βασίζονταν κυρίως σε δολάρια, παρατήρησε μια εισροή αποθεμάτων χρυσού και δολαρίου στη Δυτική Ευρώπη σε μεγάλο βαθμό, λόγω των αμερικανικών δαπανών και της εξωτερικής βοήθειας. Αυτή η εισροή συνέβαλε στην αυξανόμενη εμπιστοσύνη και στην οικονομική ανάκαμψη. Το οικονομικό τοπίο του 1954 παρουσίασε σημαντική ανάπτυξη, καθώς τα έθνη άρχισαν να αξιολογούν το βάρος των επακόλουθων του πολέμου με έμφαση τις τεχνολογικές προόδους, τις καινοτομίες πολιτικής και το αυξανόμενο διεθνές εμπόριο. Οι προσπάθειες ολοκλήρωσης που ανέλαβε η Δυτική Ευρώπη, δημιούργησαν ένα γόνιμο έδαφος για ανάπτυξη, εστιάζοντας στη συνεργασία μεταξύ εθνών που προηγουμένως ήταν αντίπαλοι (Εκθεση Διοικητή, 1954, 22). Ακολουθώντας την πρόοδο του 1954, το έτος 1955 υπήρξε η βάση μιας σταθεροποιητικής οικονομικής τάσης, συνοδευόμενη από αύξηση των ευκαιριών απασχόλησης. Ο ρυθμός αύξησης του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος (ΑΕΠ) εκτοξεύτηκε στο 8% στις ΗΠΑ, ενώ οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης σημείωσαν ανάπτυξη περίπου 6%. Η αύξηση της παραγωγικής ικανότητας μεταξύ των ευρωπαϊκών οικονομιών τροφοδότησε τις επηρεαζόμενες παγκόσμιες αγορές. Στο έτος αυτό σημειώθηκε σημαντική άνοδος στις ιδιωτικές επενδύσεις, κυρίως σε δημόσια έργα υποδομής και βιομηχανικής επέκτασης. Αυτό ενισχύθηκε περαιτέρω από τις ευνοϊκές πιστωτικές συνθήκες στις Η.Π.Α. Η αύξηση των εξαγωγών από τις ΗΠΑ στην Ευρώπη αντιμετωπίστηκε με τις αυξανόμενες απαιτήσεις για εισαγωγές από αυτή, γεγονός που καθρέπτιζε έναν υγιή κύκλο εμπορίου (Εκθεση Διοικητή, 1955, 15-18). Χαρακτηριστικά φαίνεται ο ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ σε ΗΠΑ και Δυτική Ευρώπη στο διάγραμμα που ακολουθεί.

Διάγραμμα 4. Ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ σε ΗΠΑ και Δυτική Ευρώπη.

Πηγή: Εκθέσεις Διοικητών ΤτΕ για τα έτη 1955 – 1963.

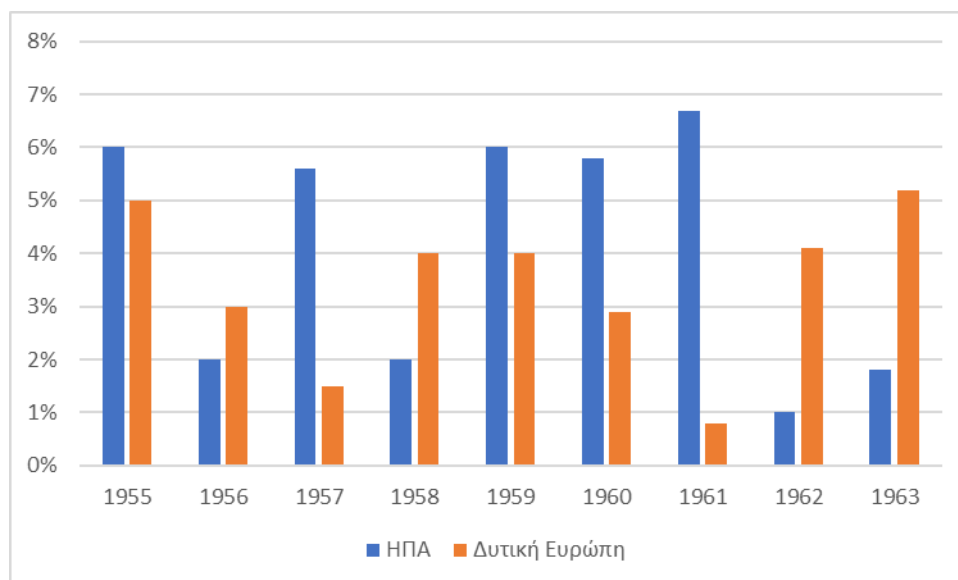
Η αμοιβαία ανάπτυξη, που σημειώθηκε τόσο στις ΗΠΑ όσο και στην Ευρώπη, έδειξε αποτελεσματικές στρατηγικές ανάκαμψης που έδιναν έμφαση στις επενδύσεις σε διμερείς εμπορικές σχέσεις. Οι επιπτώσεις της αυξανόμενης εμπιστοσύνης των καταναλωτών μπορούσαν να παρατηρηθούν σε ακμάζοντες παραγωγικούς τομείς, θέτοντας τις βάσεις για βιώσιμη οικονομική πρόοδο τα επόμενα χρόνια. Παρά την έντονη ανάπτυξη που καταγράφηκε το προηγούμενο έτος, πιέσεις πληθωρισμού εμφανίστηκαν το 1956, διαταράσσοντας τη σταθερότητα που επικρατούσε την προηγούμενη περίοδο. Σε διάφορες χώρες της Δυτικής Ευρώπης οι μισθοί αυξήθηκαν εν μέσω στενών αγορών εργασίας, ξεπερνώντας συχνά τα κέρδη παραγωγικότητας. Οι αλλαγές αυτές άσκησαν ανοδική πίεση στα επίπεδα των τιμών, συμβάλλοντας στην εμφάνιση πληθωρισμού. Οι ΗΠΑ άρχισαν να δείχνουν σημάδια διεύρυνσης του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, προκαλώντας συζητήσεις σχετικά με τη βιωσιμότητα των συνεχιζόμενων εισαγωγών. Αυτή η αλλαγή υπογράμμισε τις προκλήσεις που έθετε μια αναπτυσσόμενη παγκόσμια οικονομία. Η σύνθεση των επενδύσεων έδειξε μια μετατόπιση από τα κτίρια κατοικιών προς τον παραγωγικό εξοπλισμό, γεγονός που κατέδειξε την αυξανόμενη εστίαση στη βελτίωση της αποδοτικότητας και της παραγωγής. Ενώ ο μέσος πολίτης γνώρισε μεγαλύτερη αγοραστική δύναμη, η πραγματικότητα του πληθωρισμού άρχισε να επισκιάζει την οικονομική αισιοδοξία των προηγούμενων ετών. Η πρόκληση της διατήρησης της οικονομικής σταθερότητας εν μέσω αυξανόμενων μισθολογικών απαιτήσεων επηρέασε τελικά τις αποφάσεις νομισματικής πολιτικής (Εκθεση Διοικητή, 1956, 17-22). Το έτος 1957 σημειώθηκε αξιοσημείωτη πτώση στους

ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης παράλληλα με περίπλοκες διακυμάνσεις στη ζήτηση στις πρώην οικονομίες του πολέμου. Η οικονομία των ΗΠΑ κατέγραψε έναν αξιοσημείωτα χαμηλό ρυθμό ανάπτυξης μόνο 0,8%, καθώς έγινε εμφανές το αποτέλεσμα από την πτώση των ιδιωτικών επενδύσεων και τα ασταθή επίπεδα παραγωγής. Η Γερμανία αναδείχθηκε ως μια οικονομική δύναμη στην Ευρώπη, σημειώνοντας σταθερά πλεονάσματα στο ισοζύγιο πληρωμών της. Η επιτυχία οφείλεται στη βιομηχανική της δύναμη και την πρόοδο της παραγωγικότητας. Η διπλή δυναμική της στασιμότητας στις ΗΠΑ και η ραγδαία ευημερία της Γερμανίας, κατέδειξαν το αυξανόμενο οικονομικό χάσμα στο ευρύτερο διατλαντικό τοπίο. Η επιτυχία της Γερμανίας έγινε πρότυπο και πρόκληση για όλους τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, που προσπάθησαν να αναζωογονήσουν τις οικονομίες που υστερούσαν αλλού (Εκθεση Διοικητή, 1957, 16-21). Τα προσαρμοστικά μέτρα, που ξεκίνησαν το προηγούμενο έτος, άρχισαν να παρουσιάζουν θετικά αποτελέσματα το 1958, ανοίγοντας το δρόμο για ανάκαμψη. Στα μέσα του 1958, η βιομηχανική παραγωγή στις ΗΠΑ άρχισε να ανακτά τη δυναμική της, οδηγώντας σε ανάκαμψη των αριθμών απασχόλησης και αύξηση των καταναλωτικών δαπανών. Οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης συνέχισαν να επωφελούνται από την έναρξη ενός βαθύτερου, ολοκληρωμένου εμπορικού σχήματος, που χαρακτηρίζεται από το αυξανόμενο ενδοπεριφερειακό εμπόριο. Το έτος υπογράμμισε τη σημασία των ανταποκρινόμενων οικονομικών πολιτικών που έδιναν προτεραιότητα στην τόνωση της ζήτησης και των επενδύσεων, καθώς τα ενδιαφερόμενα μέρη προσπαθούσαν να προωθήσουν την ανάπτυξη εν μέσω παρατεταμένων αβεβαιοτήτων. Διαχειριζόμενοι με επιτυχία τις συνθήκες της μεταπολεμικής οικονομίας, οι ηγέτες μπορούσαν να διατηρήσουν την κοινωνική σταθερότητα και την οικονομική συνέχεια (Εκθεση Διοικητή, 1958, 23-30). Στα τέλη του 1959, τόσο οι ΗΠΑ όσο και η Δυτική Ευρώπη μεταβαίνουν προς μια σταθερή αναπτυξιακή τροχιά που χαρακτηρίζεται από την αύξηση της εμπιστοσύνης των καταναλωτών και την επέκταση των αγορών. Ο αμερικανικός πληθυσμός παρουσίασε αξιοσημείωτη αύξηση στις δαπάνες για διαρκή και μη διαρκή αγαθά, καταλύοντας περαιτέρω την οικονομική ανάπτυξη. Η ίδρυση και ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) ενθάρρυνε το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών της, υπογραμμίζοντας την επιτυχία και τη σημασία της περιφερειακής συνεργασίας. Καθώς το περιφερειακό εμπόριο άνθιζε, οι μεγάλες οικονομίες γνώρισαν μια αναζωογόνηση που τροφοδοτήθηκε από τις αυξημένες ανταλλαγές και τη συνεργασία. Η συλλογική πρόοδος ήταν ορατή, δίνοντας τη δυνατότητα στα έθνη να ξεπεράσουν τα μεμονωμένα εμπόδια, ενισχύοντας παράλληλα τη διασύνδεση των

οικονομιών σε μια ταχέως μεταβαλλόμενη παγκόσμια αγορά (Εκθεση Διοικητή, 1959, 22-30). Το έτος 1960 αντανάκλα μια περίοδο εξυγίανσης εν μέσω αναδυόμενων πληθωριστικών πιέσεων που αμφισβήτησαν την αναπτυξιακή δυναμική. Αρκετά ευρωπαϊκά έθνη αντιμετώπισαν αυξανόμενο πληθωρισμό, προκαλώντας προσπάθειες για τη θέσπιση πολιτικών, για τη σύσφιξη της αγοράς εργασίας και την πρόληψη των υπερβολικών μισθολογικών διακανονισμών από την επιδείνωση της παραγωγής. Ένα αυξανόμενο έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών χαρακτήρισε την οικονομία των ΗΠΑ, προκαλώντας ανησυχία στην Ουάσιγκτον σχετικά με τη νομισματική πολιτική. Οι προκλήσεις που προέκυψαν από τις πληθωριστικές πιέσεις κατέδειξαν αδυναμίες στα υπάρχοντα νομισματικά πλαίσια. Ενώ πολλά έθνη απολάμβαναν μια αναγέννηση της οικονομικής σταθερότητας, ο δρόμος προς τα εμπρός γινόταν πιο πολύχρωμος, καθώς οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής περιηγούνταν στην πολυπλοκότητα μεταξύ των αναπτυξιακών φιλοδοξιών και των μηχανισμών ελέγχου του πληθωρισμού (Εκθεση Διοικητή, 1960, 20-27). Με την έναρξη της δεκαετίας του 1960, οι οικονομικές προσαρμογές έγιναν κρίσιμες για τη διαχείριση των εκρήξεων πληθωρισμού, ενώ προσπαθούσαν να διατηρήσουν την ανάπτυξη. Τα αυξημένα επίπεδα παραγωγικότητας το 1961 είχαν ως αποτέλεσμα σημαντικά κέρδη στο βιοτικό επίπεδο των πολιτών σε όλο τον ανεπτυγμένο κόσμο. Οι κυβερνήσεις άρχισαν να εφαρμόζουν στρατηγικές προσεγγίσεις, για να διατηρήσουν χαμηλά ποσοστά ανεργίας μέσω ενός συνδυασμού μέτρων δημοσιονομικής τόνωσης και κοινωνικών προγραμμάτων, που περιόριζαν τους κινδύνους πληθωρισμού. Ο δεσμός που συνδέει τις πολιτικές εργασίας, τα επίπεδα απασχόλησης και τη ζήτηση των καταναλωτών παρουσίαζε ευκαιρίες και προκλήσεις. Η συνειδητοποίηση ότι ένα συνεκτικό σύστημα που περιλαμβάνει καινοτόμες δημοσιονομικές πολιτικές, θα προστατεύει από τον πληθωρισμό, ενώ θα ενίσχυε την οικονομική ανθεκτικότητα, έγινε κομβικό σημείο για τους ηγέτες (Εκθεση Διοικητή, 1961, 27-33). Καθώς οι οικονομίες μετέβαιναν περαιτέρω στη δεκαετία του 1960, στο έτος 1962 οι προσπάθειες σταθεροποίησης είχαν αρκετή σημασία για τη διατήρηση της μελλοντικής δυναμικής εν μέσω αυξανόμενου πληθωρισμού. Η αυξανόμενη ανάγκη για μια ενοποιημένη νομισματική πολιτική αναδείχθηκε έντονα στα διεθνή φόρουμ, τονίζοντας τη σημασία της αστάθειας στις παγκόσμιες αγορές. Η δυναμική του αυξημένου ενδοευρωπαϊκού εμπορίου συνεχίστηκε δυναμικά, συμπληρώνοντας την περιφερειακή ανάπτυξη και σηματοδοτώντας μειωμένη εξάρτηση από τις αμερικανικές εξαγωγές. Καθώς τα έθνη αναγνώρισαν τη σημασία της συνεργασίας στον τομέα της νομισματικής και

δημοσιονομικής πολιτικής, διαμορφώθηκε το στάδιο για πιο ολοκληρωμένες πολυμερείς παρεμβάσεις στη σχεδίαση μελλοντικών οικονομικών προβλέψεων (Εκθεση Διοικητή, 1962, 23-30). Το 1963, οι ανανεωμένες πληθωριστικές πιέσεις κυριάρχησαν στις οικονομικές συζητήσεις, καθώς τα έθνη αναζητούσαν ισορροπία εν μέσω ταχείας ανάπτυξης. Η επιμονή του πληθωρισμού δημιούργησε ανησυχίες σχετικά με τις αναλογίες μισθών-τιμών, εστιάζοντας ουσιαστικά στη δυναμική της αγοράς εργασίας και στους περιορισμούς παραγωγικότητας. Τα δυτικά έθνη παρατήρησαν στενές αγορές εργασίας, γεγονός που υποδήλωνε αυξημένη ζήτηση για ειδικευμένους εργάτες και μεγαλύτερη ανάγκη για πολιτικές εργασίας που αντιμετώπιζαν την εγχώρια ανταγωνιστικότητα. Παρά τους θετικούς δείκτες ανάπτυξης, η ουσία της οικονομικής πολιτικής επικεντρωνόταν ολοένα και περισσότερο στη διαχείριση του πληθωρισμού, διασφαλίζοντας παράλληλα υγιή ποσοστά απασχόλησης. Η συλλογική επείγουσα ανάγκη για σταθεροποίηση των νομισμάτων και διαχείριση των εμπορικών ελλειμμάτων, τελικά ενοποίησε τις προσεγγίσεις που υιοθετήθηκαν από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής σε όλη την Ευρώπη και τις ΗΠΑ (Εκθεση Διοικητή, 1963, 24-31). Στο παρακάτω διάγραμμα φαίνεται η διακύμανση του πληθωρισμού στα δύο μέρη του Ατλαντικού για τα έτη που αναλύθηκαν.

Διάγραμμα 5. Ποσοστό πληθωρισμού σε ΗΠΑ και Δυτική Ευρώπη.

Πηγή: Εκθέσεις Διοικητών ΤτΕ για τα έτη 1955-1963.

Η περίοδος χαρακτηρίστηκε από διαφορετικές τροχίες που καθορίζονταν από την οικονομική ανάκαμψη, τις πληθωριστικές τάσεις και τις στρατηγικές προσαρμογές. Οι συνεργατικές προσπάθειες που αναλήφθηκαν στη Δυτική Ευρώπη παράλληλα με την αμερικανική οικονομική επιρροή, παρείχαν ένα πολύτιμο θεμέλιο που επέτρεψε σε αυτά τα έθνη να ανταποκριθούν σε περίπλοκες παγκόσμιες προκλήσεις. Καθώς οι εθνικές οικονομίες αλληλοσυνδέονταν όλο και περισσότερο, οι στρατηγικές προσαρμογές στις μεταβαλλόμενες συνθήκες υπογράμμισαν τη σημασία της ενθάρρυνσης της συνεργασίας, με ταυτόχρονη αποτελεσματική διαχείριση των εγχώριων πιέσεων. Τα θεμέλια που τέθηκαν σε αυτή τη δεκαετία έθεσαν τις βάσεις για την επιταχυνόμενη ανάπτυξη και τους οικονομικούς μετασχηματισμούς που θα ακολουθούσαν τις επόμενες δεκαετίες και ενίσχυσαν μια σαφέστερη κατανόηση της αλληλεπίδρασης, μεταξύ της εθνικής και της διεθνούς οικονομικής δυναμικής.

5.2. Εφαρμογή νέων μέτρων και οικονομικής πολιτικήςσε εισαγωγές και εξαγωγές της δεκαετίας 1953-1963.

Η νέα οικονομική πολιτική στην Ελλάδα μεταξύ 1953 και 1963 αντιπροσώπευε μια διαμορφωτική περίοδο που χαρακτηρίστηκε από έναν συνδυασμό οικονομικής ανάπτυξης, διαρθρωτικών προκλήσεων και προσαρμογών στο ταχέως μεταβαλλόμενο διεθνές τοπίο. Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) της Ελλάδας κατά τη διάρκεια αυτών των ετών αυξήθηκε, αντανakλώντας τον αντίκτυπο των εσωτερικών πολιτικών και των εξωτερικών παραγόντων. Το 1954 το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά περίπου 6,9% — μια συνέχιση της ανάκαμψης μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η τάση ανάπτυξης κορυφώθηκε το 1956, με σημαντική άνοδο λόγω της αυξημένης βιομηχανικής δραστηριότητας και του εξωτερικού εμπορίου. Ωστόσο, αυτός ο ρυθμός ανάπτυξης παρουσίασε σημαντική μεταβλητότητα τα επόμενα χρόνια, επηρεασμένος σε μεγάλο βαθμό από τη γεωργική παραγωγή και το ευρύτερο οικονομικό περιβάλλον (Εκθεση Διοικητή, 1954, 11-12).

Πίνακας 12. Διαμόρφωση και πορεία οικονομικής πολιτικής του ελληνικού κράτους.

Έτος	Ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ (%)	Αύξηση Αγροτικής Παραγωγής (%)	Βασική συμβολή στην ανάπτυξη
------	-----------------------------	-----------------------------------	---------------------------------

1954	6,0	-0,9	Ανάκαμψη βιομηχανικού τομέα, εξαγωγές
1955	6,9	4.1	Βελτίωση της γεωργίας, αύξηση των εξαγωγών
1956	8.3	10,5	Μεταποίηση, ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών
1957	7.2	19,0	Αυξημένη βιομηχανική παραγωγή
1958	4,9	-6,0	Αγροτική ύφεση, βιομηχανικό κέρδος
1959	7.6	10,5	Ανάκαμψη στη γεωργία, το οροπέδιο της βιομηχανίας
1960	8.1	2,0	Συνεχιζόμενη βιομηχανική επέκταση
1961	14,9	17,6	Σημαντική ανάκαμψη στον αγροτικό τομέα
1962	4.9	-5,6	Σταθεροποιημένη βιομηχανική ανάπτυξη, αγροτική πτώση
1963	7.6	8,8	Αγροτική ανάπτυξη, αυξημένες εξαγωγές

Πηγή: Εκθέσεις Διοικητών ΤτΕ για τα έτη 1953 – 1963.

Το έτος 1954 η οικονομία παρουσίασε ισχυρή ανάκαμψη, υποκινούμενη από τη βιομηχανική ανάπτυξη και την εξαγωγική δραστηριότητα. Ωστόσο, η αγροτική παραγωγή υπέφερε λόγω των δυσμενών καιρικών συνθηκών (Εκθεση Διοικητή, 1954, 11-12). Το 1955 ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ αυξήθηκε στο 6,9%, κυρίως λόγω της βελτίωσης των γεωργικών αποδόσεων, ειδικά σε καλλιέργειες όπως το βαμβάκι και ο καπνός. Οι αυξημένες εξαγωγές μείωσαν το εμπορικό έλλειμμα (Εκθεση Διοικητή 1955, 10-16). Το 1956 παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση του εθνικού εισοδήματος στο 8,3% γεγονός που αντανάκλασε μια αναζωπύρωση στους τομείς της μεταποίησης και των υπηρεσιών, αν και υπήρχαν ενδείξεις στασιμότητας στη γεωργία (Εκθεση διοικητή, 1956, 12-17). Το 1957 αντιπροσωπεύει ένα υψηλό σημείο για τη γεωργική παραγωγή, είναι το έτος κατά το οποίο σημειώθηκε ισχυρή ανάπτυξη στη γεωργία κατά 19%, επιτρέποντας στη συνολική οικονομία να διατηρήσει ρυθμό ανάπτυξης 7,2% (Εκθεση Διοικητή, 1957, 11-17). Το 1958 υπήρξε μείωση του ΑΕΠ στο 4,9%, λόγω της κάμψης της γεωργικής παραγωγής, ιδιαίτερα του ελαιόλαδου και του καπνού. Ωστόσο, η βιομηχανική παραγωγή συνέχισε να αυξάνεται (Εκθεση Διοικητή, 1958, 10-17). Το 1959 υπήρξε αύξηση των γεωργικών αποδόσεων οδηγώντας σε αύξηση του ΑΕΠ πίσω στο 7,6%. Οι πρωτοβουλίες της κυβέρνησης για τη βελτίωση της παραγωγικότητας στις αγροτικές περιοχές άρχισαν να δείχνουν αποτελέσματα (Εκθεση Διοικητή, 1959, 19-22). Το 1960 παρατηρήθηκε σταθερή αύξηση του ΑΕΠ κατά 8,1%, δείχνοντας ανοδικές τάσεις. Οι επενδύσεις σε βιομηχανικά έργα και υποδομές συνεχίστηκαν να στηρίζουν την οικονομική σταθερότητα (Εκθεση Διοικητή, 1960, 11-12). Η αύξηση του εθνικού εισοδήματος το 1961 έφτασε στο εντυπωσιακό 14,9%, κυρίως χάρη στην ανάκαμψη της γεωργίας, ιδιαίτερα της παραγωγής βαμβακιού και σιταριού (Εκθεση Διοικητή, 1961, 15-17). Μια απροσδόκητη μείωση της γεωργικής παραγωγής το 1962 προκάλεσε επιβράδυνση της αύξησης του ΑΕΠ στο 4,9% (Εκθεση Διοικητή, 1962, 13-16). Ωστόσο, η βιομηχανική παραγωγή παρέμεινε σταθερή, υπογραμμίζοντας την εξάρτηση της οικονομίας από διάφορους τομείς. Η οικονομία ανέκαμψε με ρυθμό ανάπτυξης 7,6% το 1963, κυρίως λόγω της αύξησης της αγροτικής παραγωγικότητας και της συνεχιζόμενης βιομηχανικής στήριξης (Εκθεση Διοικητή, 1963, 13-19).

Η περίοδος από το 1953 έως το 1963 στην Ελλάδα σημαδεύτηκε από μεταρρυθμίσεις πολιτικής με στόχο τη σταθεροποίηση και τη βελτίωση της οικονομίας. Έμφαση δόθηκε σε δημόσια έργα υποδομής για την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Οι στρατηγικές για την ενίσχυση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος των ελληνικών προϊόντων στις διεθνείς αγορές,

ήταν ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση ενός ευνοϊκού ισοζυγίου πληρωμών. Εισήχθησαν προγράμματα με στόχο την αύξηση της παραγωγικότητας στη γεωργία, αν και με ανάμεικτα αποτελέσματα. Αυτό περιλάμβανε νέους τρόπους καλλιέργειας, τη χρήση λιπασμάτων και τα έργα άρδευσης. (Ψαλιδόπουλος, 2014, 41-42).

Η νέα οικονομική πολιτική στην Ελλάδα για τα έτη που εξετάζουμε παρουσίασε μια σύνθετη αλληλεπίδραση ανάπτυξης και προκλήσεων. Η χώρα γνώρισε σημαντική οικονομική ανάπτυξη αξιοποιώντας όσο το δυνατό καλύτερα χρήματα που προήλθαν από δανεισμό, εσωτερικό και εξωτερικό, σωστή διαχείριση και άνοιγμα των εξαγωγών προς τις διεθνείς αγορές. Η συνολική εξέλιξη του γεωργικού και βιομηχανικού τομέα της χώρας ήταν αυτή που έπαιξε και τον κύριο και καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση του νέου οικονομικού περιβάλλοντος του κράτους. Η Ελλάδα θα έπρεπε να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που εμφανίζονταν, αξιοποιώντας παράλληλα τις ευκαιρίες ανάπτυξης για να εξασφαλίσει βιώσιμη οικονομική σταθερότητα.

5.3. Σύνδεση της Ελλάδος με την ΕΟΚ

Η σχέση της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) ξεκίνησε με επίσημες διαπραγματεύσεις στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Η σύνδεση σηματοδότησε μια σημαντική μετάβαση για την Ελλάδα, καθώς προσπάθησε να εκσυγχρονίσει την οικονομία της και να ενσωματωθεί σε ένα ευρύτερο οικονομικό τοπίο. Η περίοδος μεταξύ 1961 και 1962 αποτελούν τις βάσεις για αυτή τη σύνδεση, με επίκεντρο την προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας, ώστε να εκμεταλλευτεί πλήρως τα οφέλη της ένταξης στην ΕΟΚ. Αυτή η περίοδος χαρακτηρίζεται τόσο από ευκαιρίες όσο και από προκλήσεις, καθώς η ελληνική ηγεσία οδήγησε τη στροφή από τον προστατευτισμό στην ανταγωνιστικότητα σε μια πιο ανοιχτή αγορά (Εκθεση Διοικητή, 1961, 21-26 και 1962, 16-22).

Πίνακας 13.Επισκόπηση Οικονομικών Δεδομένων (1961-1962).

Έτος	Δασμοί εισαγωγής προϊόντων ΕΟΚ	Ρυθμός ανάπτυξης εξαγωγών	Αύξηση Βιομηχανικής Παραγωγής	Ποσοστό ανεργίας
1961	Μείωση των δασμών κατά	3%	2,5%	12%

	50%			
1962	Προτεινόμενη σταδιακή μείωση των τιμολογίων	5%	3%	11%

Πηγή : Εκθέσεις Διοικητών ΤτΕ για τα έτη 1962 -1963.

Η έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το έτος 1961 υπογράμμισε χαρακτηριστικά την αναγκαιότητα διαρθρωτικών αλλαγών στην ελληνική οικονομία για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που θα επέφερε η ένταξη στην ΕΟΚ. Η ελληνική οικονομία, σε μεγάλο βαθμό εξαρτημένη από υψηλά τιμολόγια και ποσοτικούς περιορισμούς πριν από τη σύνδεση με την ΕΟΚ, παρουσίαζε οργανικές αδυναμίες, ιδιαίτερα στο βιομηχανικό της τμήμα. Η Ελλάδα επικεντρώθηκε κυρίως στην εξυπηρέτηση της εγχώριας αγοράς της, οδηγώντας σε αναποτελεσματικότητα και έλλειψη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος παγκοσμίως. Η πραγματική εφαρμογή των μειωμένων δασμών στα προϊόντα της ΕΟΚ προβλεπόταν να ξεκινήσει με μια αρχική μείωση κατά 50% και να εξαλειφθεί πλήρως μέχρι τα τέλη του 1969. Είναι σημαντικό ότι αυτές οι αλλαγές αναμενόταν να προωθήσουν μια ανταγωνιστική ατμόσφαιρα που θα ενίσχυε τις βιομηχανικές επιδόσεις μέσω του εκσυγχρονισμού και της εξειδίκευσης (Ψαλιδόπουλος, 2014, 42 - 43). Όσον αφορά τις γεωργικές πρακτικές, οι εκθέσεις του 1961 υπογράμμισαν την επείγουσα ανάγκη για βελτιώσεις στη γεωργική μηχανική και τις τεχνικές παραγωγής. Η εξειδίκευση της ελληνικής οικονομίας σε πλεονεκτικούς τομείς ήταν καθοριστικής σημασίας, εάν η χώρα ήθελε να αξιοποιήσει τις δυνατότητες του εξωτερικού εμπορίου. Η ανάγκη για αυξημένες εξαγωγές ήταν η συνειδητοποίηση του περιορισμένου μεγέθους της εσωτερικής αγοράς, η οποία ήταν ανίκανη να υποστηρίξει από μόνη της σημαντική οικονομική ανάπτυξη (Έκθεση Διοικητή, 1961, 21-26).

Την 1η Νοεμβρίου 1962, υπό την πρωθυπουργία του Κωνσταντίνου Καραμανλή, εφαρμόστηκε η Συμφωνία Σύνδεσης με την ΕΟΚ, η οποία επέτρεπε πιο ολοκληρωμένες μεταρρυθμίσεις και τη σταδιακή μείωση των τελωνειακών δασμών. Αυτή η αλλαγή σηματοδότησε μια καθοριστική στροφή προς μια στρατηγική προσανατολισμένη στις εξαγωγές. Οι εκθέσεις τόνιζαν την ανάγκη για ευρεία κινητοποίηση για την αξιοποίηση των αναδυόμενων ευκαιριών, καθώς η αποτυχία να γίνει κάτι τέτοιο θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα της Ελλάδας. Η νοοτροπία της υψηλής προστασίας και της εστίασης

στην εγχώρια παραγωγή, περιστρεφόταν γύρω από περιορισμένη κλίμακα και ως εκ τούτου αμφισβητήθηκε η χαμηλή ανταγωνιστικότητα. Ομοίως, το αίτημα για στροφή της βιομηχανικής πολιτικής προς την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό έγινε εμφανές κατά τη διάρκεια του τρέχοντος έτους. Η Ελλάδα έπρεπε να δώσει προτεραιότητα στη δημιουργία διεθνώς ανταγωνιστικών μεταποιητικών μονάδων, ενισχύοντας παράλληλα την ικανότητά της για εξαγωγή βιομηχανικών και βιοτεχνικών προϊόντων. Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις όχι μόνο θα διευκόλυναν την ανάπτυξη, αλλά θα συνέβαλαν επίσης στην επιτάχυνση της εκβιομηχάνισης του έθνους (Χατζηβασιλείου, 2010, 367). Και τα δύο χρόνια σκιαγράφησαν διάφορες στρατηγικές κατευθύνσεις που είναι απαραίτητες για να επωφεληθεί η Ελλάδα από τη σύνδεσή της με την ΕΟΚ. Η έμφαση στον εκσυγχρονισμό, στη βιομηχανία και τη γεωργία, την προσέλκυση ξένων επενδύσεων και την ενθάρρυνση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, κρίθηκαν ζωτικής σημασίας. Η μείωση του κόστους υλικοτεχνικής υποστήριξης –ιδίως αυτών που συνδέονται με τις μεταφορές και τις επικοινωνίες εντός της βιομηχανίας– θα ενίσχυε την ανταγωνιστικότητα των παραγωγών. Μια αλλαγή προς την αύξηση των εξαγωγών ήταν απαραίτητη. Προτάθηκαν κατάλληλες δημοσιονομικές πολιτικές με στόχο την παροχή κινήτρων στις εξαγωγές. Για παράδειγμα, επισημάνθηκαν οι φορολογικές εκπτώσεις με στόχο την τόνωση της σημαντικής εξαγωγικής δέσμευσης και η δημιουργία νέων μεταποιητικών εγκαταστάσεων με επίκεντρο το εξαγωγικό δυναμικό. Σημαντικές επενδύσεις σε εκπαιδευτικές βελτιώσεις, ιδίως στην επαγγελματική κατάρτιση με στόχο τη δημιουργία εργατικών δυνάμεων με τεχνική εξειδίκευση, θεωρήθηκαν θεμελιώδεις για την παγκόσμια ανταγωνιστικότητα εντός της ΕΟΚ. Η άρση των γραφειοκρατικών εμποδίων και η απλούστευση των διαδικασιών ίδρυσης και επέκτασης επιχειρήσεων ήταν μια άλλη κομβική σύσταση. Ο εξορθολογισμός αυτών των διαδικασιών θα διευκόλυνε ένα ζωντανό επιχειρηματικό περιβάλλον ευνοϊκό για ταχεία βιομηχανική ανάπτυξη. (Καζάκος, 2001, 242-243).

Η σύνδεση της Ελλάδας με την ΕΟΚ από το 1961 έως το 1962 έθεσε τη χώρα σε μια σημαντική καμπή οικονομικής και αναπτυξιακής πορείας. Ενώ οι σημαντικές προκλήσεις υπογράμμιζαν την ανάγκη για μετασχηματιστική αλλαγή, ιδίως στη βιομηχανική ανταγωνιστικότητα και την εξαγωγική ικανότητα, οι ευκαιρίες που προέκυπταν από την ένταξη σε μια ευρύτερη οικονομική κοινότητα, προανήγγειλαν μια νέα προοπτική για το μέλλον της Ελλάδας. Η σκληρή πραγματικότητα του παγκόσμιου ανταγωνισμού απαιτούσε μια μετατόπιση από τις προστατευτικές πολιτικές προς μια δεσμευμένη και ανοιχτή οικονομική δομή ικανή να διατηρήσει την

ανάπτυξη. Οι βάσεις που τέθηκαν κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου θεμελίωσαν την ένταξη της Ελλάδας στον ευρωπαϊκό οικονομικό ιστό κατά τις επόμενες δεκαετίες. Αυτή η φάση της οικονομικής πολιτικής της Ελλάδας, διαμόρφωσε έναν νέο χαρακτήρα, δίνοντας μια κρίσιμη απάντηση στις νέες πραγματικότητες που προέκυψαν από τη σύνδεση της με την ΕΟΚ, στοχεύοντας σε δίκτυα συνεργασίας, αποτελεσματικότητας και εξαγωγικής ανάπτυξης, που ήταν απαραίτητα για κάθε επιτυχή προσαρμογή στη δυναμική μιας ενωμένης Ευρώπης.

Συμπέρασμα

Οι συνεισφορές της Τράπεζας της Ελλάδος κατά τη δεκαετία 1953-1963 ήταν καθοριστικές για τη διαμόρφωση του οικονομικού τοπίου της μεταπολεμικής Ελλάδας. Με την εφαρμογή αποφασιστικών νομισματικών πολιτικών, την προσαρμογή των συναλλαγματικών ισοτιμιών και τη σθεναρή διαχείριση των δημοσιονομικών μέτρων, η τράπεζα προώθησε ένα περιβάλλον σταθερότητας και ανάπτυξης. Τα ποσοτικά δεδομένα δείχνουν μια σαφή μετάβαση από μια οικονομικά αποδυναμωμένη κατάσταση σε μια κατάσταση που χαρακτηρίζεται από αύξηση της παραγωγικότητας, αυξημένο εθνικό εισόδημα και βελτιωμένο βιοτικό επίπεδο.

Καθώς η Ελλάδα ακολουθεί τις μελλοντικές οικονομικές τροχιές, τα διδάγματα που αντλήθηκαν από αυτή τη δεκαετία του μετασχηματισμού, επιδιώκουν να εξισορροπήσουν την ανάπτυξη με τη βιώσιμη οικονομική διαχείριση. Αυτή η διεξοδική ανάλυση που καλύπτει ολόκληρη τη δεκαετία τονίζει πώς η αλληλεπίδραση διαφόρων οικονομικών παραγόντων παρήγαγε μια συνεκτική αφήγηση ανάκαμψης, ανθεκτικότητας και ευανάγνωστης προόδου στο πλαίσιο των ιστορικών προκλήσεων που αντιμετωπίζει η Ελλάδα.

Επίλογος

Η εξέταση των πολύπλευρων συνεισφορών της Τράπεζας της Ελλάδος στην οικονομική ανάκαμψη του έθνους από το 1953 έως το 1963, αποκαλύπτει μια συμβολή μετασχηματισμού και ανθεκτικότητας σε ένα πλαίσιο σημαντικής ιστορικής αναταραχής. Αυτή η εποχή χαρακτηρίστηκε από σημαντικές προκλήσεις - διαρθρωτικές ανεπάρκειες που προήλθαν από την καταστροφή του πολέμου, την πολυπλοκότητα της διαχείρισης της νομισματικής πολιτικής εν μέσω πληθωρισμού και την πλοήγηση στην περίπλοκη δυναμική των διεθνών οικονομικών σχέσεων.

Η ανάλυση υπογραμμίζει πως οι προληπτικές προσεγγίσεις της τράπεζας στη νομισματική διακυβέρνηση, όχι μόνο σταθεροποίησαν το εθνικό νόμισμα αλλά δημιούργησαν επίσης ένα περιβάλλον που ευνοούσε τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη. Η υποτίμηση της δραχμής το 1953 αναδεικνύεται ως οριακή στιγμή, που διευκόλυνε την αύξηση της ανταγωνιστικότητας στις ξένες αγορές αλλά και επιδείνωσε την αναταραχή των εγχώριων προκλήσεων. Η εργασία δείχνει πως αυτή η βασική απόφαση επηρέασε τις αλλαγές εντός του οικονομικού πλαισίου, προκαλώντας απαντήσεις που τελικά οδήγησαν σε αυξημένη παραγωγικότητα, βιομηχανική ανάκαμψη και βελτιωμένο βιοτικό επίπεδο σε όλο τον πληθυσμό. Επιπλέον, η αυστηρή επέκταση των τραπεζικών εργασιών, που συνέπεσε με τις μεταρρυθμιστικές πρωτοβουλίες της τράπεζας, έθεσε το έδαφος για έναν ισχυρό χρηματοπιστωτικό τομέα που ήταν αναπόσπαστο μέρος του εθνικού μηχανισμού ανάκαμψης.

Υπό το φως αυτών των εξελίξεων, η συμβουλευτική λειτουργία της Τράπεζας της Ελλάδος, παράλληλα με τις κυβερνητικές οικονομικές πολιτικές, αναδεικνύει τη συνέργεια που απαιτείται για την αποτελεσματική οικονομική διαχείριση. Η αλληλεπίδραση μεταξύ της δημόσιας πολιτικής και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων γινόταν ολοένα και πιο εμφανής - μια σχέση που επηρέασε τις βασικές νομοθετικές μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούσαν στην ενίσχυση του γεωργικού και βιομηχανικού τομέα. Οι κοινωνικές επιπτώσεις αυτών των οικονομικών στρατηγικών δεν μπορούν να υποτιμηθούν. Ενώ οι αστικές περιοχές άρχισαν να ευδοκιμούν, οι αγροτικές ανισότητες έγιναν εμφανείς, εγείροντας κρίσιμα ερωτήματα σχετικά με την ισότητα στην κατανομή της ανάπτυξης.

Καθώς η Ελλάδα βρισκόταν στο πλαίσιο μιας σημαντικής ένταξης στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, οι βάσεις που τέθηκαν κατά την προηγούμενη δεκαετία ώθησαν το έθνος προς τον εκσυγχρονισμό και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας.

Η έμφαση στις μεταρρυθμίσεις που επικεντρώνονται στην ανάπτυξη που καθοδηγείται από τις εξαγωγές και στην ευθυγράμμιση των τοπικών βιομηχανιών με τα διεθνή πρότυπα αποκάλυψε έναν στρατηγικό άξονα μεταξύ των υπευθύνων χάραξης πολιτικής. Η αφήγηση του ταξιδιού της Ελλάδας κατά τη διάρκεια αυτής της μεταμορφωτικής δεκαετίας, χρησιμεύει ως μια ιστορική μελέτη περίπτωσης, προσφέροντας πολύτιμες γνώσεις για τη διασταύρωση της οικονομικής πολιτικής, της θεσμικής δέσμευσης και της κοινωνικής προόδου.

Έτσι, η Τράπεζα της Ελλάδος λειτούργησε ως βασικό μέσο της εθνικής ανθεκτικότητας, που καθοδηγεί την Ελλάδα στην ανασυγκρότηση και την προσαρμογή σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Όπως καταλήγει αυτή η ιστορική εξέταση, παραπέμπει σε περαιτέρω έρευνα για το πώς οι προηγούμενες εμπειρίες μπορούν να ενημερώσουν τις μελλοντικές στρατηγικές στο συνεχώς εξελισσόμενο τοπίο της παγκόσμιας οικονομίας.

Βιβλιογραφία

Αλογοσκούφης Γ., *Η μεταπολεμική ανασυγκρότηση και το ελληνικό οικονομικό θαύμα 1950-1973*, Αθήνα, Διάλεξη 7 Νοεμβρίου 2022.

Βαρβαρέσος Κ., *Η αναπροσαρμογή της δραχμής*, Αθήνα, 1953.

Βαρβαρέσος Κ., *Έκθεσις επί του οικονομικού προβλήματος της Ελλάδος*, Αθήνα, 2002.

Βαρβαρέσος Κ., *Η ελληνική οικονομική κατάσταση*, Αθήνα, 2019.

Βενέζης Η., *Χρονικόν της Τραπέζης της Ελλάδος*, Αθήνα, 1955.

Δρακάτος Κ., *Ο μεγάλος κύκλος της ελληνικής οικονομίας (1945-1995)*, Αθήνα, 1997.

Ζολώτας Ξ., *Νομισματική ισορροπία και οικονομική ανάπτυξη*, Αθήνα, 1964.

Ζολώτας Ξ., *Οικονομική ανάπτυξις και τεχνική εκπαίδευσις*, Αθήνα, 1959.

Ιατρίδης Γ., *Η Ελλάδα στην δεκαετία 1940-1950. Ένα έθνος σε κρίση*, Αθήνα, 1984.

Ιορδάνογλου Χ., *Η οικονομία μετά το 1950, Ανάπτυξη, νομισματική σταθερότητα και κρατικός παρεμβατισμός*, Αθήνα, 2020.

Καζάκος Π., *Ανάμεσα σε κράτος και αγορά : οικονομία και οικονομική πολιτική στην μεταπολεμική Ελλάδα 1944 – 2000*, Αθήνα, 2001.

Κωστής Κ., *Η ιστορία της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος*, Αθήνα, 2008.

Κωστής Κ., *Τα κακομαθημένα παιδιά της ιστορίας*, Αθήνα, 2013.

Σταθάκης Γ., *Το δόγμα Τρούμαν και το σχέδιο Μάρσαλ*, Αθήνα, 2004.

Στασινόπουλος Γ., *Πριν την απογείωση: Η οικονομική πολιτική στην Ελλάδα την περίοδο της ανασυγκροτήσεως 1945-1953*, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 6 Φεβρουαρίου 2006.

Τράπεζα της Ελλάδος. 1953. Έκθεσις του διοικητού της τραπεζής επί του ισολογισμού του έτους 1953. Αθήνα: ΤτΕ.

Τράπεζα της Ελλάδος. 1954. Έκθεσις του διοικητού της τραπεζής επί του ισολογισμού του έτους 1954. Αθήνα: ΤτΕ.

Τράπεζα της Ελλάδος. 1955. Έκθεσις του διοικητού της τραπεζής επί του ισολογισμού του έτους 1955. Αθήνα: ΤτΕ.

Τράπεζα της Ελλάδος. 1956. Έκθεσις του διοικητού της τραπεζής επί του ισολογισμού του έτους 1956. Αθήνα: ΤτΕ.

Τράπεζα της Ελλάδος. 1957. Έκθεσις του διοικητού της τραπεζής επί του ισολογισμού του έτους 1957. Αθήνα: ΤτΕ.

Τράπεζα της Ελλάδος. 1958. Έκθεσις του διοικητού της τραπεζής επί του ισολογισμού του έτους 1958. Αθήνα: ΤτΕ.

Τράπεζα της Ελλάδος. 1959. Έκθεσις του διοικητού της τραπεζής επί του ισολογισμού του έτους 1959. Αθήνα: ΤτΕ.

Τράπεζα της Ελλάδος. 1960. Έκθεσις του διοικητού της τραπεζής επί του ισολογισμού του έτους 1960. Αθήνα: ΤτΕ.

Τράπεζα της Ελλάδος. 1961. Έκθεσις του διοικητού της τραπεζής επί του ισολογισμού του έτους 1961. Αθήνα: ΤτΕ.

Τράπεζα της Ελλάδος. 1962. Έκθεσις του διοικητού της τραπεζής επί του ισολογισμού του έτους 1962. Αθήνα: ΤτΕ.

Τράπεζα της Ελλάδος. 1963. Έκθεσις του διοικητού της τραπεζής επί του ισολογισμού του έτους 1963. Αθήνα: ΤτΕ.

Τράπεζα της Ελλάδος. *Ισολογισμοί για τα έτη 1953 – 1963*. Αθήνα: ΤτΕ.

Τράπεζα της Ελλάδος. *Πρακτικά Γενικού Συμβουλίου για τα έτη 1953 – 1963*. Αθήνα: ΤτΕ.

Τράπεζα της Ελλάδος. *Τα πρώτα πενήντα χρόνια της τραπεζής της Ελλάδος 1928-1978*. Αθήνα: ΤτΕ, 1978.

Υπουργείο Συντονισμού, *Εθνικοί λογαριασμοί της Ελλάδος 1953 – 1970*, Διεύθυνση Εθνικών Λογαριασμών, Αθήνα, 1971.

Υπουργείο Συντονισμού, *Πενταετές πρόγραμμα οικονομικής αναπτύξεως 1960-1964*.

Χατζηβασιλείου, Ε., *Ελληνικός φιλελευθερισμός : το ριζοσπαστικό ρεύμα, 1932 – 1979*, Αθήνα, 2010.

Χατζηβασιλείου, Ε., *Το σχέδιο Marshall και η διαμόρφωση της μεταπολεμικής Δυτικής Ευρώπης*, Αθήνα, 2011.

Ψαλιδόπουλος Μ., *Ο Ξενοφών Ζολώτας και η ελληνική οικονομία*, Αθήνα, 2008.

Ψαλιδόπουλος, Μ., *Ιστορία της Τράπεζας της Ελλάδος 1928-2008*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδας, 2014.